

Het literaire grensverkeer in de praktijk

Boekverkopers, organisatoren
van literaire manifestaties,
uitgevers en bibliothecarissen
over Nederlandse schrijvers in
Vlaanderen en Vlaamse schrijvers
in Nederland

Maarten Dessing

Het literaire grensverkeer in de praktijk

Boekverkopers, organisatoren
van literaire manifestaties,
uitgevers en bibliothecarissen
over Nederlandse schrijvers in
Vlaanderen en Vlaamse schrijvers
in Nederland

Maarten Delsing

Inhoud

Inleiding	7
Organisatoren van literaire manifestaties	9
Boekhandelaren	19
Uitgevers	27
Bibliotheacarissen	37
Colofon	46

Inleiding

Het literaire grensverkeer tussen Nederland en Vlaanderen is niet optimaal. Welke speler in het literaire veld je er ook naar vraagt, hij of zij onderschrijft de conclusies uit de rapporten *1 + 1 = zelden 2* (2013) en *Begrensd literair grensverkeer* (2014). In het eerste bracht Carlo Van Baelen de bestaande onderzoeken naar dit thema bij elkaar. In het tweede onderzocht hij de zichtbaarheid van 75 Vlaamse en 75 Nederlandse literaire werken op één moment in 13 contexten in beide landen.

In de loop van 2015 sprak ik, meestal op het kantoor van de Taalunie in Den Haag, in verschillende sessies met boekverkopers, organisatoren van literaire manifestaties, uitgevers en bibliothecarissen over beide rapporten. In iedere sessie zaten vier mensen aan: twee uit Nederland, twee uit Vlaanderen. Geprobeerd is om uit beide landen steeds iemand te kiezen die op een of andere manier te maken heeft met het grensverkeer en iemand voor wie dat niet geldt.

Alle professionals in het literaire veld hadden in hun praktijk gemerkt dat Nederlandse schrijvers minder kans hebben in Vlaanderen en andersom. Wel hadden sommigen een andere ervaring over de mate waarin. Evenmin bestaat er een eensluidend beeld dat de situatie verslechtert. Bibliothecarissen merkten bijvoorbeeld dat Nederlandse kranten steeds meer over Vlaamse auteurs schrijven en dat het Boekenweekgeschenk tegenwoordig geregeld door een Vlaming wordt geschreven.

Daar komt bij: de resultaten uit *Begrensd literair grensverkeer* worden vertekend door de keuze van de titels voor de steekproef, zo vindt men. De selectie van de 150 titels mag dan zo verantwoord mogelijk zijn, het maakt een wereld van verschil of in de categorie 'bestseller' een titel is gekozen die helemaal bovenaan staat of een titel die net de top 200 (Nederland) of top 400 (Vlaanderen) heeft gehaald. Bijvoorbeeld: wat als *Congo* van David Van Reybrouck níét tot de steekproef had behoord?

Iets anders is de vraag of het gebrekkige literaire grensverkeer als een probleem wordt gezien. Het antwoord daarop is: nee. Boekhandels, uitgeverijen, bibliotheken en literaire manifestaties hebben meer dan genoeg boeken en schrijvers om uit te kiezen – óók uit het andere deel van het taalgebied. Zij maken een zo goed mogelijke selectie voor hun publiek. Wat zouden ze erbij te winnen hebben als ze rekening

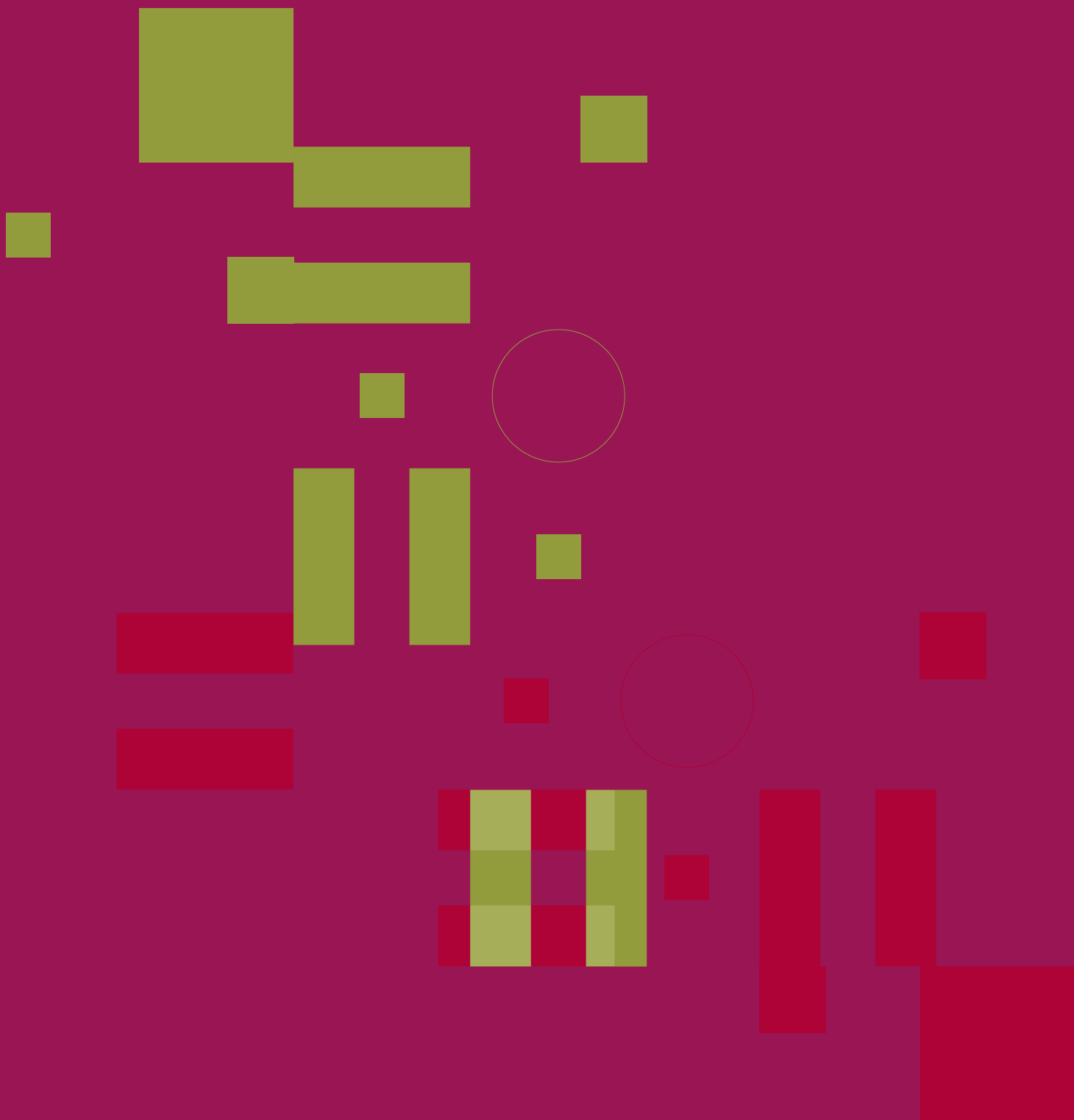
hielden met een evenwichtige verdeling tussen Nederlandse en Vlaamse auteurs?

Vooraf boekhandelaars en uitgevers wensen het grensverkeer niet als een probleem te zien. Zij hebben wellicht culturele idealen, maar zij moeten boven alles winst maken om te kunnen blijven bestaan. Zij hebben allereerst een commercieel doel. Koopt een Nederlander het liefst Zweedse thrillers? Er zullen genoeg Zweedse thrillers moeten zijn. Wil een Vlaming non-fictie over het eigen koningshuis? Er zal een overweldigend aanbod non-fictie over het Belgische koningshuis zijn. Pas daarna kan er aandacht zijn voor zoiets als het actief onder de aandacht brengen van literatuur van over de grens – al zegt geen boekhandelaar of uitgever expliciet dát doel te hebben.

Bibliothecarissen en organisatoren van literaire manifestaties denken er genuanceerder over. Zij hebben juist wel in de eerste plaats een cultureel doel en zien kansen als het literaire grensverkeer op een of andere manier wordt verbeterd en er zo mogelijkheden ontstaan om uit een breder aanbod te kiezen. Stel: Vlaamse auteurs zijn nóg bekender en nóg beter beschikbaar in Nederland, dan wordt het voor een organisator van literaire manifestaties nóg interessanter om die ene dichter uit te nodigen. Daarom hebben deze bibliothecarissen en organisatoren van literaire manifestaties een grotere bereidheid om na te denken *hoe* het literaire grensverkeer kan worden verbeterd – en hoe zij daar zelf van zouden kunnen profiteren. Zo dichtten bibliothecarissen, met name die uit Vlaanderen, zichzelf de taak toe hun leden een zo breed mogelijk palet aan goede schrijvers aan te bieden. Subsidie om in Hasselt, Mechelen of Kortrijk weinig uitgeleende Nederlandse auteurs toch te presenteren, is dan welkom.

Daarom volgt na de weerslag van elk van de vier gesprekken met vertegenwoordigers uit de verschillende sectoren, een lijst met aanbevelingen die ik uit de gesprekken heb gedestilleerd.

Maarten Dessing
november 2015

Organisatoren van literaire manifestaties

16 juni 2015

Welke organisatoren zitten aan tafel?

Bijke Aarts is artistiek leider en coördinator van Tilt. Begonnen in 2010 als een literair festival met multidisciplinaire inslag in Tilburg, ontwikkelt de organisatie zich sinds kort tot een literair productiehuis dat in de hele provincie de 'letteren wil laten leven', zoals het op haar website heet. Tilt gaat daarvoor programmeren op verschillende podia, maar bijvoorbeeld ook schrijverswerkplaatsen en een talentontwikkelingsprogramma voor lokale jonge auteurs opzetten.

Luc Coorevits richtte in 1984 Behoud de Begeerte op, dat hij meer dan dertig jaar later nog altijd leidt. Vanuit Antwerpen organiseert het literaire kunstencentrum theatervoorstellingen rond proza en poëzie in Vlaanderen en Nederland, die jaarlijks vijftien- tot vijftienduizend bezoekers trekken. Daarnaast programmeert hij lezingen en interviews in de Permeke Bibliotheek. De bekendste nog bestaande programma's zijn Saint Amour en Aanbevelingen voor een beter leven.

Michaël Stoker is vanaf het ontstaan directeur van Het Literatuurhuis. Deze fusieorganisatie van vier literaire organisaties in Utrecht, opgericht in 2013, organiseert een breed palet aan activiteiten. Van kleinschalige cursussen, lezingen, workshops en exposities in onder meer haar eigen pand aan de Oudegracht tot landelijk bekende festivals gericht op internationale literatuur (City2cities) en het Nederlands Kampioenschap Poetry Slam.

Michaël Vandebril leidt sinds 2002 Antwerpen Boekenstad. De stedelijke dienst van de gemeente Antwerpen voor het literair beleid ondersteunt activiteiten van anderen en organiseert zelf tentoonstellingen, lezingen en manifestaties als Donderdagen van de Poëzie en Felix Poetry Festival. Ook organiseerde hij Antwerpen Wereldboekenstad in 2004. Hij is daarnaast medeoprichter van de literaire organisatie VONK & Zonen, die sinds enkele jaren allerlei projecten heeft opgezet.

In hoeverre programmeren organisatoren van literaire manifestaties auteurs van over de grens?

'Wij hebben altijd de samenwerking met Vlaanderen gezocht,' vertelt Bijke Aarts. 'In het begin kwam dat niet uit de verf, maar komend najaar hebben we twee programma's opgezet met deBuren (Brussel) en De Warande (Turnhout), waarbij we Nederlandse en Vlaamse auteurs aan elkaar koppelen. Daar is het doel expliciet om evenveel auteurs uit beide delen van het taalgebied te programmeren. Op ons hoofdfestival staan weliswaar meer Nederlandse, maar altijd ook Vlaamse auteurs. We hebben iedere editie ook een writer-in-residence. In het kader van het Beste Buren-jaar was dat de laatste keer Annelies Verbeke.' Luc Coorevits van Behoud de Begeerte schat dat ongeveer twee derde van zijn voorstellingen in Vlaanderen op het podium wordt gebracht, de rest in Nederland. 'Dat is niet als gewenst. Maar Nederland is, onder meer omdat de theatermarkt anders is, moeilijk voor ons. Wij hebben lang zelf onze voorstellingen in Nederland verkocht, omdat een boekje te duur is. Maar zo langzamerhand voel ik me gedwongen toch weer iemand in te huren. Misschien moet ik ook verder gaan: door samen te werken met een Nederlands literair productiehuis. Wij zijn weliswaar de enige die tournees organiseren, er bestaan productiehuizen in Nederland met wie ik me verwant voel.'

Michaël Stoker: 'Onze bekendste activiteit is de Nacht van de Poëzie, die sinds 1980 wordt georganiseerd. Als je kijkt naar alle dichters die daar ooit hebben opgetreden, kom je uit op 27 procent Vlamingen en 73 procent Nederlanders. Dat weerspiegelt precies de numerieke verhoudingen tussen het aantal inwoners van Nederland en Vlaanderen, begrijp ik uit het onderzoek van de Taalunie. Het archief is een vrolijke chaos, aan ons overgeleverd in een aantal verhuisdozen, maar we gaan dat nog inventariseren, zodat we in de toekomst ook kunnen zien of bijvoorbeeld het aantal Vlamingen in de loop der jaren is toegenomen.'

'Ook staat ons NK Poetry Slam open voor Nederlanders én Vlamingen. Wij vinden dat we het NK niet moeten definiëren als kampioenschap van

Nederland, maar als kampioenschap van Nederlandstaligen. Het doel van de wedstrijd is het naar boven halen van nieuw talent. Het is ieder jaar al een hele zoektocht om tien echt goede finalisten te vinden, dus als Vlamingen daar een bijdrage aan kunnen leveren, des te beter. Dit jaar stond in de finale de Nederlander Daan Zeijen tegenover de Vlaming Max Greyson.'

'Voor onze manifestaties werkt Antwerpen Boekenstad altijd samen met Nederlandse partners, zoals Poetry International en Wintertuin. Ook inviteren we altijd Nederlandse auteurs,' legt Michaël Vandebril uit. 'In verhouding nodigen we vaker Vlaamse auteurs uit, maar er zit altijd wel een Nederlander bij.'

Hoe scouten organisatoren van literaire manifestaties nog onbekende auteurs van over de grens?

Iedereen volgt de literaire media in het andere deel van het taalgebied. Ongeacht of dat gedrukt of online is. De medewerkers van Het Literatuurhuis in Utrecht lezen *De Morgen*, *Knack* en *De Standaard*, maar hebben ook een abonnement op een Vlaams literair tijdschrift als *Het Liegend Konijn*. 'Juist tijdschriften zijn belangrijk voor het zoeken van nieuwe namen,' zegt Stoker. Maar dan nog: ongeacht de conclusie in *Begrens literair grensverkeer* dat Vlaamse en Nederlandse media onvoldoende schrijven over de auteurs van over de grens, vindt hij 'dat Nederlandse media niet alleen over de Lanoyes van deze wereld schrijven, maar ook over opvallende debutanten. Je kan zo best aardig op de hoogte blijven van de Vlaamse literatuur.'

Uiteraard zijn media niet de enige informatiebron. De Vlaamse organisatoren bezoeken zelf evenementen in Nederland – en andersom. Ook aanbiedingsbrochures van uitgeverijen worden bestudeerd. En ze laten zich tippen. Coorevits bijvoorbeeld door redacteurs van uitgeverijen. 'Hun folders zijn misschien reclamebrochures, zij geven in gesprekken toch redelijk eerlijke informatie.' Het Literatuurhuis op zijn beurt heeft de twee presentatoren van de Nacht van de Poëzie die medeverantwoordelijk zijn voor de programmering: Piet Piryns en Ester Naomi Perquin. Stoker: 'De eerste is een Vlaming. Hij kent daarom veel Vlaamse dichters. Maar ook Ester treedt overal op en leert zo veel andere dichters kennen. Óók uit Vlaanderen.'

Voor Vandebril zijn Vlaamse auteurs die in Nederland optreden de beste bron voor nieuwe namen. 'Zij komen daar op festivals als Dichters in de Prinsentuin, waar veertig, vijftig dichters optreden, en ontdekken daar nieuwe dichters. Deze Vlaamse auteurs zijn de beste scouts voor Vlaamse programmeurs.'

Coorevits voegt daaraan toe: 'Vlaamse auteurs kennen Nederland sowieso beter dan Nederlandse auteurs Vlaanderen, omdat de Vlamingen bijna allemaal bij een Nederlandse uitgeverij zitten. Andersom geldt dat veel minder. Maar Vlaamse auteurs moeten wel. Als zij niet bij een Nederlandse uitgeverij zitten, kopen Nederlandse boekhandelaren hen niet in. Helaas ontbreekt er bij hen een zekere positieve ingesteldheid tegenover Vlaamse uitgeverijen. De boekverzorging is in Vlaanderen vaak beter, maar men denkt nog te veel: O, Vlaams boek, is dus niet goed genoeg.'

Speelt nationaliteit een rol bij de programmering?

De programmering van literaire manifestaties heeft als eerste uitgangspunt: kwaliteit brengen. Stoker: 'Het Literatuurhuis komt voor de Nacht van de Poëzie in de nationaliteit van de optredende auteurs ongeveer uit op wat de norm is, maar zulke cijfers zijn niet als doelstelling in het beleid verankerd. Het is een toevallige uitkomst. We kijken naar de literaire kwaliteit van auteurs en in de tweede plaats naar de mate waarin ze publiek kunnen trekken. Publiek dat bij ons grotendeels Nederlands is.'

Coorevits vult aan: 'Als een goede schrijver zich aandient, zullen wij er zo vlug mogelijk bij proberen te zijn – ongeacht zijn nationaliteit. Wie in Nederland zou een Vlaming uitnodigen als hij een slecht boek heeft geschreven, alleen omdat het een Vlaming is? Ik tel ze ook niet, de Nederlanders die ik programmeer.' Maar dit alles betekent niet dat nationaliteit van geprogrammeerde auteurs geen enkele rol speelt.

Coorevits: 'Als ik met Behoud de Begeerte in Vlaanderen een programma maak met alleen in Nederland wereldberoemde auteurs, weet ik niet of dat een succes zou worden. Het publiek heeft behoefte aan herkenbare schrijvers. Toen ik in, ik dacht, 2002 een tournee organiseerde met Arnon Grunberg – destijds nog niet zo bekend als tegenwoordig – was dat een publiek succes in Nederland, maar niet in Vlaanderen. Recenter bracht ik in Antwerpen een hommage aan Jeroen Brouwers. Dat is weliswaar een Nederlander, maar hij is bekender in Vlaanderen. Dat was een geslaagde manifestatie, maar ik denk niet dat hetzelfde programma evenveel mensen op de been had gebracht in Nederland. Wat je wél kunt doen, is een soort sandwichformule toepassen. Voor Saint Amour nodig ik altijd Nederlandse auteurs uit die in Vlaanderen volledig onbekend zijn. Ellen Deckwitz, Ingmar Heytze, recenter Mirjam van Hengel. Er zijn fantastische Nederlandse auteurs door Vlamingen te ontdekken. En andersom natuurlijk. Ook al staat het maken van een theaterprogramma rond een gekozen thema voorop, er is daarbinnen altijd ruimte voor

onbekende auteurs. Ik vind het eerder frustrerender dat ik – bij een maximum van acht auteurs voor Saint Amour – er niet méér kan uitnodigen.’

Aarts beaamt dat Nederlanders de schrijvers van eigen bodem beter kennen dan Vlaamse auteurs. ‘Dat geldt zelfs voor jonge auteurs. Nederland is eerder gericht op de Randstad dan op het Zuiden. Kijk naar de groep jonge schrijvers rond *Das Magazin*. Die krijgen véél meer aandacht dan jonge schrijvers uit Vlaanderen. Ik merk het zelfs aan mezelf. Nu ik bewust voor Tilt op zoek ga naar jonge auteurs gaat er een wereld voor me open. Van veel Vlaamse auteurs had ik nog nooit gehoord.’

Bovendien geldt bij de programmering dat een auteur van over de grens, hoe bekend ook in het andere deel van het taalgebied, altijd overkomt als exotisch, stelt Vandebriel. ‘Je merkt alleen al aan hun uitspraak dat het – vanuit Vlaams perspectief – Nederlanders zijn. En dus auteurs uit een ander land.’ Dat het vaak dezelfde Nederlanders zijn die in Vlaanderen optreden, doet daar niets aan af. ‘Je ziet bij ons steeds dezelfde namen. Ellen Deckwitz, Maartje Wortel en zo nog een stuk of zes anderen. Een programmeur heeft bijvoorbeeld bij Saint Amour ontdekt dat die ene auteur het goed doet op het podium en vraagt hem of haar dan naar Sint-Niklaas of Kortrijk te komen.’

Wat is de invloed van het publiek op de programmering?

Stoker zei het eerder al: het potentiële publieksbereik van geprogrammeerde auteurs is belangrijk. ‘Er is een kleine familie auteurs waarvan je er bij een festival ten minste één moet programmeren om de zaal vol te krijgen’, licht hij toe. ‘Denk voor de Nacht van de Poëzie aan dichters als Hugo Claus, Rutger Kopland, Herman De Coninck en Judith Herzberg. Die liet de organisatie in het verleden steeds opnieuw opdraven. Voor proza kun je denken aan Dimitri Verhulst, die in Nederland een *household name* is geworden. Voor deze groep speelt nationaliteit absoluut geen rol. Het is alleen hun populariteit die hen zo gewild maakt.’

Wel kun je stellen dat in Vlaanderen meer Vlaamse auteurs en in Nederland meer Nederlandse auteurs de status van publiekstrekker hebben. ‘Voor een Vlaams festival moet je enkele van die namen hebben om publiek te genereren’, zegt Vandebriel. ‘Dan kun je daarnaast wel een, twee of drie Nederlanders neerzetten. De bekendheid van een auteur is vooral te danken aan diens commercieel succes en de daarmee samenhangende aandacht in de media. Wij als organisatoren hebben daar geen invloed op, wij kunnen iemands populariteit hooguit versterken, maar vooral: wij kunnen er de vruchten van plukken.’ Hoewel de rol van literaire manifestaties op het

creëren van publiekstrekkingen ook niet moet worden onderschat, vindt Coorevits. ‘Het is een wisselwerking. Een literaire avond draagt absoluut bij aan de reputatie van een auteur. Ik kan altijd aan de boekverkoop na afloop zien hoe succesvol een optreden was. Tjitske Jansen stond vlak na haar debuut op Saint Amour. Er stonden hele rijen bij haar. De laatste editie hadden we Charlotte Van den Broeck. Ik had haar in Brugge gezien, meteen gedacht: dat is voer voor Saint Amour, en twee weken na haar debuut deed ze mee aan de tournee van afgelopen februari. Zij bleek de bestverkopende auteur.’

Coorevits gelooft daarom absoluut in de missionarisrol van organisaties als de zijne. ‘Hoe belachelijk zo’n term als “missionaris” ook klinkt: wij moeten wat waardevol is presenteren aan een groter publiek, ongeacht waar een auteur vandaan komt. Dat kan dus ook uit een heel ander taalgebied dan het Nederlandse zijn.’

Hoe beïnvloeden de kosten de programmering van auteurs uit het andere deel van het taalgebied?

Een auteur van over de grens uitnodigen heeft financiële consequenties. ‘Nederlandse auteurs komen heel graag naar Vlaanderen. Ze worden er altijd goed ontvangen. Andersom trouwens ook. Maar Nederlandse auteurs zijn wel duurder voor ons’, zegt Vandebriel. ‘Niet alleen omdat je hogere vervoerskosten en meestal een hotelovernachting moet betalen, ook liggen de honoraria van Nederlandse auteurs hoger. Leonard Nolens, een van de topdichters, vraagt 500 euro. Een Nederlandse jonge dichter vraagt ook al 400 tot 500 euro. Dat telt mee.’ Coorevits bevestigt dat. ‘Als Behoud de Begeerte al één functie heeft gehad, is het dat wij ons hebben ingezet voor hogere auteurshonoraria. Schrijvers waren gewend voor een pint en een broodje te komen opdraven. Zoals ze dat in bijvoorbeeld Spanje nog steeds doen, waar ik het genoeg heb gehad eens te werken. Wij hebben van begin af aan gezegd: de honoraria moeten omhoog. Maar in Nederland is het doorgeslagen. Een middelmatige auteur met twee redelijk verkopende boeken op zijn naam vraagt al 1000 euro. Dat komt door SSS. Geen kwaad woord over SSS, absoluut niet. Maar zij fluisteren auteurs gigantische bedragen in die geen enkele economische relevantie hebben. Of in ieder geval: niet meer, nu de economie minder goed is. Gelukkig kan ik, omdat ik meestal tournees organiseer, een soort package deal maken en zo de prijs per optreden wat afvlakken. Elf voor de prijs van tien of iets dergelijks.’

Daar komt bij, zegt Stoker, dat subsidieregelingen het moeilijker maken om – in zijn geval – Vlaamse auteurs

Foto: Boek.be
Fotograaf: Fienke De Vos

te programmeren. ‘Het Lira-fonds is een belangrijke financier voor ons. Van elke auteur die wij uitnodigen betalen zij, ongeacht diens honorarium, 350 euro. Maar: alleen voor Nederlandse auteurs. Het Vlaams Fonds voor de Letteren heeft wel regelingen om optredens van Vlamingen in het buitenland te steunen, maar de tijd die het aanvragen kost weegt niet op tegen de centen die het oplevert. Dus dat laten we zitten. Als je één praktisch punt wil noemen om optredens van auteurs in het andere deel van het taalgebied te stimuleren: zorg voor een uniforme, grensoverschrijdende subsidieregeling.’

Dit betoog krijgt algehele bijval. Aarts: ‘Er zouden fondsen moeten komen die optredens van Nederlandse en Vlaamse auteurs op elkaars podia stimuleren.’

Stoker: ‘Of nog beter: één letterenfonds voor Nederland en Vlaanderen, zodat je kunt programmeren op basis van kwaliteit zonder dat je, zoals nu, als het ware gestraft wordt als je een auteur van over de grens programmeert. Specifieker zou er een tegemoetkomingregeling moeten komen om hogere vervoers- en verblijfskosten te dekken als een auteur van verder weg moet komen.’

Aarts: ‘Maar je zou ook willen dat het publiek al opgewarmd is voor auteurs van over de grens die je programmeert. Dat er meer reuring is rond die auteurs. Dat zou eveneens financieel gesteund kunnen worden.’

Hierbij valt te denken aan meer programma’s zoals de Ken je burens-tournees die het Nederlands Letterenfonds, het Vlaams Fonds voor de Letteren en de Taalunie hebben georganiseerd. Hierbij traden steeds een auteur uit Nederland en een auteur uit Vlaanderen gezamenlijk op, zodat ze elkaars naambekendheid vooruithelpen. Ook Vandebriel kan zich bij al deze voorgestelde nieuwe regelingen iets voorstellen. ‘In Vlaanderen kun je nu bijvoorbeeld steun bij de Nederlandse ambassade vragen als je iets met een Nederlandse auteur wilt doen. Maar dat is een tijdelijke regeling in het kader van het Beste Buren-jaar, waarvoor je bovendien moet samenwerken met een Nederlandse organisatie. Het is dus eerder een samenwerkingsregeling. Maar het schetst wel het algemene beeld: er zijn alleen ad hoc-regelingen ter ondersteuning van optredens van Nederlandse auteurs in Vlaanderen.’

Stimuleren uitgevers optredens van hun auteurs over de grens?

Uitgeverijen spelen geen enkele rol, constateren de organisatoren. Zij steken geen geld in optredens van auteurs om daarmee hun naamsbekendheid in de

andere deel van het taalgebied te vergroten. ‘Zij hebben daar geen budget voor’, zegt Vandebriel. ‘Een Vlaamse dichter als Andy Fierens, die dankzij zijn *skills* en talent, heel veel in Nederland optreedt, heeft niets gehad aan zijn nochtans Nederlandse uitgeverij. Het past allemaal in de trend dat auteurs tegenwoordig geacht worden om zélf meer naar voren te treden. Een uitgeverij doet dat niet voor hen.’

Stoker: ‘Die trend is ook een van de redenen dat de auteurshonoraria omhoog zijn gegaan.’

Vroeger was dat anders, zegt Coorevits. ‘Toen kon je nog weleens gedaan krijgen van uitgeverijen dat ze een klein advertentietje in de krant zetten met het laatste boek van een auteur die ik had geprogrammeerd. “Nu op Saint Amour”, stond er dan bij. Nu melden ze dat alleen nog op hun website en in hun nieuwsbrieven.’

Het enige wat uitgevers nog doen is: organisatoren informeren. Aanbiedingsbrochures en boeken aan hen opsturen. Stoker: ‘Al mag dat uitgebreider, door ook links met Youtube-filmpjes of wat er ook online te vinden is. Dat is voor ons bepalender dan goede recensies in een belangrijk blad.’

De trend dat uitgeverijen meer willen verdienen aan optredens van auteurs – zie de oprichting van Shared Stories, een afdeling van het VBK-concern dat ook zelf producties maakt, of de nieuwe auteurscontracten van Lebowski, waarbij ze als agent van hun auteur fungeren – is nog niet zichtbaar. Aarts: ‘Hooguit zie je dat uitgevers op festivals hun eigen programma met hun eigen auteurs maken, zoals De Geus of Atlas Contact op Crossing Border. Dat kost een literair festival dan niets.’ Uitgeverijen zoeken eerder samenwerking met literaire organisaties voor buitenlandse auteurs uit andere taalgebieden dan voor auteurs uit het andere deel van het eigen taalgebied. Stoker: ‘Dan hebben ze iemand uit Spanje of Amerika te gast en vragen ze of wij ruimte hebben om een avond met die schrijver te organiseren. Dan betalen wij geen honoraria, maar wel de zaal, publiciteit et cetera. Dat zie ik ook meer als een boekpromotie-optreden, dat is wat anders dan de afgewogen programmering die je op de Nacht voor de Poëzie of onze andere festivals nastreeft. Ik heb het nog nooit meegemaakt dat uitgevers zoiets doen voor een Vlaamse auteur.’

Aarts: ‘Ik zou er wel voor open staan als uitgevers me met ideeën benaderden.’

Uitreiking
Gouden Boekenuil
2015

Wordt het moeilijker auteurs van over de grens te programmeren door een grotere noodzaak tot risicovrij programmeren?

Coorevits signaleert twee grote algemene problemen in de kunstsector. Ten eerste: sterk afgenomen aandacht van de media voor kunst. De tijd dat alle kranten en radiozenders een Behoud de Begeerte-programma én aankondigen én achteraf bespraken, is voorbij. Soms is er zelfs helemaal geen aandacht meer. Ten tweede: de besparingen bij theaters – een probleem waar Behoud de Begeerte meer last van heeft dan andere literaire organisaties. ‘In Vlaanderen vallen schouwburgen en culturele centra onder het gemeentelijke beleid. Gemeenten moeten besparen, zij dus ook. In tegenstelling tot tien, twintig jaar geleden is er minder ruimte voor risico’s. Zij boeken geen programma’s meer waarvan ze op voorhand weten: daar lijden we een klein verlies op. Uitkoopsommen zijn lager dan tien jaar geleden, terwijl mijn kosten aanzienlijk gestegen zijn. Tegelijk is de publiciteit die schouwburgen voor gastproducties doen geringer geworden. Dat zijn trends die in Nederland al langer spelen, waar de ticketprijzen in theaters ook nog eens aanzienlijk duurder zijn.’ Waar dat toe leidt? Coorevits weet het niet. ‘Ik heb het gevoel dat we op een scharniermoment zitten, maar ik heb zelf nog geen antwoord op deze ontwikkelingen.’ Hoewel anderen de trend van afgenomen media-aandacht ook waarnemen, is het voor hen in ieder geval geen gedane zaak dat ze minder risico’s nemen. Aarts: ‘Het is altijd een spanning tussen hoe ver je kunt gaan met het programmeren van publiekstrekken en wat je eigenlijk wilt laten zien: lokale auteurs of nieuwe auteurs. Wij hadden eens op Tilt Marc-Marie Huijbregts – vooral vanwege zijn kracht om publiek te trekken. Maar voor het programma dat we komend najaar samen met De Warande maken, hebben we alleen bij het grote publiek nog onbekende auteurs. Het wordt spannend te zien hoe vol de zaal is.’ Daarbij zijn er ook trends die het juist makkelijker kunnen maken auteurs van over de grens te programmeren. Een organisatie als Wintertuin, signaleert Vandebril, ‘baseert haar werking op het bedenken van concepten en formats om literatuur hip te maken. Een jong publiek is bereid veel te betalen voor tickets als ze er veel voor terug denken te krijgen; als zij het gevoel krijgen dat er iets gebeurt. Het is dezelfde reden waarom de Nacht van de Poëzie zoveel jongeren trekt. Maar Wintertuin speelt expliciet op die bereidheid in.’ Aarts en Stoker beamen dat. Aarts: ‘De, laat ik zeggen, Das Mag-groep komt af op de sfeer, niet op grote namen.’

Stoker: ‘En zo’n organisatie als Das Magazin programmeert dus op: past iemand binnen het concept en de community waarvoor we het maken. En: heeft iemand een hippe performance. Dat is dan niet gebonden aan nationaliteit.’

Is het mogelijk publiek van over de grens te trekken?

Daar wordt nauwelijks tijd en energie in gestoken. Tilburg en Antwerpen liggen dicht bij de grens. Antwerpen trekt veel bezoekers uit Nederland. Maar het schaarse budget besteden aan reclame en marketing om deze groep ook naar activiteiten van Antwerpen Boekenstad te lokken? ‘Wij plaatsen alleen een advertentie voor het Felix Poetryfestival in de *VPRO-gids*,’ zegt Vandebril. ‘Omdat wij dan samenwerken met Poetry International en die advertentie met zo’n grote korting kunnen krijgen. Maar dat is het enige. Natuurlijk staan er ook Nederlandse e-mailadressen op de lijst die onze persberichten krijgen, maar dat leidt zelden tot aandacht in Nederlandse media. Het heeft weinig zin meer te doen. Er is nu eenmaal weinig literair toerisme. Tussen steden in Vlaanderen is dat er al nauwelijks. Wij bereiken een overwegend Antwerps publiek, de zalen zitten niet voor de helft vol met mensen uit Hasselt en Gent.’ Uitzonderingen zijn heel grote projecten als *De stad van Elsschot*, dat van 2007 tot en met 2010 liep. Daar waren een hele reeks activiteiten aan verbonden, zoals een grote expositie in het Letterenhuis. ‘Dan doen we meer inspanningen. Via de buitenlandkantoren van Toerisme Vlaanderen. Zij nemen het programma mee in hun reguliere aanbod als onderdeel van een toeristisch arrangement: treinticket, stadswandeling, diner, hotelovernachting – en bezoek aan de expositie. Dat kan alleen omdat een tentoonstelling vier maanden loopt. Boek.be zou eenzelfde regeling willen voor de Boekenbeurs, maar die duurt maar tien dagen. Dat is veel te kort voor Toerisme Vlaanderen.’ En dus doet Boek.be de promotie voor de Boekenbeurs in Nederland zelf – onder andere door een stand te nemen op Manuscripta in Utrecht (in 2014). Vandebril: ‘Nu komt 1%, of maximaal 2%, van de bezoekers uit Nederland. Het zal heel veel geld kosten voor het een vanzelfsprekende gedachte wordt bij Nederlanders: “O, we gaan naar de Boekenbeurs.”’ Stoker: ‘Maar de Boekenbeurs is wel iets wat wij niet kennen en dat dus potentie heeft. Eigenlijk is er dan een bruggenbouwer nodig: iemand die de Boekenbeurs in Nederland uitdraagt.’ Vandebril: ‘Precies. Dat heb ik ook tegen iemand van Boek.be gezegd. Ze zouden de samenwerking met de

CPNB, die nog moet groeien, hiervoor kunnen gebruiken. De Taalunie heeft vast ook wel een potje beschikbaar om die samenwerking te stimuleren.' De Nacht van de Poëzie heeft een uitstraling tot in de uithoeken van Vlaanderen. Toch doet Het Literatuurhuis niets om meer publiek uit dat deel van het taalgebied te trekken. Betaalde advertenties in Nederlandse media zijn al te duur. Hooguit vertrouwt Stoker op redactionele aandacht van de Vlaamse *Poëziekrant*. 'Toch krijgen we voor de Nacht, maar ook voor al onze andere festivals bezoekers uit Vlaanderen. Hoeveel het er precies zijn weet ik niet. Het aantal is aardig, maar zeker geen twintig procent.' Binnenkort zou het wel meer kunnen worden. 'Voor onze festivals moet je online kaartjes kopen via iDeal. Dat werkt nu niet in Vlaanderen, binnenkort wel. En we zijn vorig jaar begonnen met hotelarrangementen. Dat ging toen wat ad hoc, maar nu we dat structureler aanbieden hadden we meer dan drie maanden van tevoren al zeker twintig verkocht – allemaal aan Vlamingen.'

In Tilburg is Tilt nog maar net begonnen met het werven van Vlaams publiek. De perslijst uitbreiden met Vlaamse contactpersonen, de eigen bekendheid vergroten over de grens et cetera. Aarts: 'Maar misschien moet het wel anders. In de samenwerking met De Warande brengen we een dubbelprogramma. Wij hoeven geen mensen uit Turnhout naar Tilburg te lokken, nee, wij brengen ons programma naar hun stad, waar – zoals die overal bestaat – al een groep geïnteresseerden is. Wij zien ook dat het al moeilijk is mensen uit Den Bosch te trekken. Vijftien minuten met de trein is voor velen al veel.'

Stoker reageert: 'Maar als de toekomst samenwerken is, dan inhoudelijk, zoals in dit voorbeeld van Tilt, of in wat Poetry International en het Felix Poetry Festival samen doen. Promotieel samenwerken zal heel moeilijk blijven. Wij hebben eens met boekhandel Van Gennep in Rotterdam een busreis opgezet voor de Nacht. Als zij minstens twintig mensen zouden vinden, zou een bus die groep ophalen en om drie uur 's nachts terug naar Rotterdam brengen. Volstrekt mislukt. Mensen die willen komen, regelen zelf wel vervoer – of, nog comfortabeler, een hotel. Uit het feit dat er zo weinig mensen naar een andere stad reizen voor literatuur, blijkt dat iedere stad zijn manifestaties heeft die de lokale bevolking tevreden stelt. Op grotere staal – Nederland en Vlaanderen – zal dat niet anders zijn.'

Reageert het publiek anders op een auteur van over de grens?

Vandebril zei eerder dat een Nederlandse schrijver op een Vlaams podium altijd iets exotisch heeft. Maar hoe het publiek echt reageert is nooit onderzocht.

'Het zou wel interessant zijn dat eens te doen', meent Coorevits. 'Behoud de Begeerte kan exact dezelfde productie in Nederland en Vlaanderen neerzetten. Misschien heeft de Taalunie er budget voor over om na afloop in beide landen het publiek te ondervragen.' Stoker vermoedt niet dat de uitkomsten grote verschillen aan het licht zullen brengen. 'Het blijven Nederlandstalige optredens. Volgens het cliché vindt iedereen in Nederland de Vlaamse tongval prachtig. Dat voegt dan iets toe aan de voordracht van een Vlaams dichter. Wat leest die mooi voor – zo wordt dat dan ervaren. Maar het wordt pas echt anders als we op de Nacht van de Poëzie een Pool zouden programmeren. Dan hoor je een andere taal. Moet je een vertaling, geprojecteerd op een groot doek achter de dichter, lezen. Dat is echt een heel andere ervaring.'

Wat kan een literaire organisator zelf doen om de Nederlands-Vlaamse uitwisseling te bevorderen?

Coorevits zou graag eens in de Permeke Bibliotheek een heel jaar lang alleen Nederlanders programmeren. Of een Saint Amour met alleen Nederlanders. 'Er zijn nu eenmaal meer goede Nederlandse dan Vlaamse schrijvers, simpelweg omdat er meer dan twee keer zo veel Nederlanders als Vlamingen in de wereld zijn. Er zijn dus heel veel Nederlandstalige auteurs die voor Vlamingen de moeite waard zijn om te ontdekken.'

Vandebril: 'Dan heb je ook in je communicatie een goed verhaal. "Nu: de 100% Nederlandse Saint Amour."'

Coorevits: 'Zeker. Maar ik zou het vooral doen om een situatie te bereiken dat het publiek een dergelijk programma gewoon vindt. Dat ze er helemaal niet meer over nadenken wat de nationaliteit is van de schrijvers op het podium. Dat lukt alleen als je het gewoon dóét: Nederlanders programmeren.'

Stoker: 'Misschien is het publiek daarin al verder dan wij denken.'

Coorevits: 'Ook dat zou kunnen. Bij de laatste Saint Amour had ik meer Nederlanders dan Vlamingen geprogrammeerd. Niemand heeft er wat over gezegd.'

Naast deze missie van Coorevits zouden de organisaties voor hun programmering minder uit kunnen gaan van wat ze zelf kennen. Stoker: 'Ivo Victoria is een Vlaming die in Nederland woont en behalve schrijver ook programmeur is [onder meer van Waumans & Victoria's Groot Internationaal Literair Variété Spektakel]. Het zou interessant zijn om te zien of hij geneigd is meer Vlamingen voor zijn programma's uit te nodigen. En ook als dat niet zo is, zou het best een goed idee kunnen zijn als organisaties elkaars gastcurator worden.'

Volgens Vandebril kan dat zeker een effect hebben. 'Ik doe dat regelmatig. Ik geef veel opdrachten aan

freelancers die als gastcurator een programma maken. Bijvoorbeeld aan mensen met een niet-westerse achtergrond – het ontbreken van schrijvers uit die hoek is trouwens een veel groter probleem dan de Vlaams-Nederlandse uitwisseling, die tenminste bestaat. Zo'n gastcurator maakt een heel ander programma, omdat die uit een heel ander netwerk put. Dat levert bijna automatisch een verrijking op.' Stoker: 'Misschien is de reden dat de programmering van de Nacht van de Poëzie zo evenwichtig is ook wel omdat wij vanaf het begin dat hebben laten doen door een Nederlander én een Vlaming.' Aarts: 'Ik heb laatst een mail gekregen van een professor uit Gent die stageplekken zocht voor zijn studenten. Ook dat is een manier. Juist in de uitwisseling is er nog veel te winnen. Het is één taalgebied, dus waarom zou dat niet veel sterker kunnen worden bevorderd?' Stoker: 'Zeker. Het ligt voor de hand dat we goed samen kunnen werken. De overeenkomsten tussen onze achterliggende doelstellingen en motieven is sterk. Alleen de uitwerking is anders.'

Hoe goed is de Nederlands-Vlaamse samenwerking momenteel?

Veel beter dan vroeger, stelt Coorevits resoluut. 'Twintig jaar geleden – misschien zelfs nog tien jaar geleden – voelden Vlamingen zich minderwaardig. Men had Jeroen Brouwers gelezen: Vlamingen zouden maar slecht schrijven. Dus in Nederland zou men ons "maar een Vlaming" vinden. Dat is een stuk minder geworden. Dat schept meer ruimte om samen te werken. De fondsen uit beide landen werken veel beter samen dan vroeger, zoals nu in aanloop naar de Frankfurter Buchmesse 2016 [waar Nederland en Vlaanderen samen het gastland zijn]. Ook de groei van het aantal literaire prijzen helpt: omdat die in vrijwel alle gevallen voor schrijvers uit beide delen van het taalgebied open staan. Dat zorgt over en weer voor enige aandacht op nog onbekende schrijvers uit het andere deel. Vandebriel: 'En nu het Boekenweekgeschenk ook in Vlaanderen wordt uitgedeeld, krijgen Vlamingen meer kans dat te schrijven. Zulke initiatieven zijn zeker bevorderend.'

Hoe kan het literaire grensverkeer worden verbeterd?

Gedurende het gesprek werden concrete suggesties gedaan om het literaire grensverkeer te optimaliseren. Hier zijn ze bijeengebracht. Daarbij een aantekening: de aanbevelingen worden niet noodzakelijkerwijs door alle deelnemers aan de gespreksgroepen gedeeld.

Aanbevelingen

1. Maak het optreden van een auteur over de grens op een festival of in een boekhandel goedkoper. Door hogere reis- en verblijfskosten is dat nu vaak een stuk duurder dan een optreden van een auteur die dichterbij woont.
2. Vereenvoudig bestaande subsidie-regelingen, zodat literaire organisaties zonder extra moeite of kosten auteurs kunnen programmeren ongeacht hun nationaliteit.
3. Stimuleer een grotere bekendheid van Vlaamse auteurs in Nederland en andersom, ongeveer vergelijkbaar met de Ken je burens-tournees zoals het Nederlands Letterenfonds, het Vlaams Fonds voor de Letteren en de Taalunie hebben georganiseerd.
4. Investeer op een slimme manier in grotere naamsbekendheid van de grootste literaire manifestaties in het andere deel van het taalgebied. Bijvoorbeeld: De Nacht van de Poëzie in Vlaanderen, of de Boekenbeurs in Nederland.
5. Stimuleer inhoudelijke samenwerking tussen literaire organisaties in Nederland en Vlaanderen. Bijvoorbeeld door over en weer elkaar gastcuratoren ter beschikking te stellen. Of door stagiair(e)s uit het andere deel van het taalgebied te halen.
6. Onderzoek hoe publiek van een literaire manifestatie reageert op een auteur van over de grens en doe je voordeel met de inzichten die dat oplevert.
7. Waag te experimenteren: organiseer eens een programma met alleen auteurs uit het andere deel van het taalgebied.

Boekhandelaren

24 juni 2015

Welke boekverkopers zitten aan tafel?

Caroline Damwijk is sinds 2001 directeur van Libris Blz.. De inkooporganisatie, gevestigd in Houten, is onderdeel van de retailorganisatie Euretco, dat sinds kort een dochterbedrijf van de Duitse EK Servicegroup is. Zij is tevens bestuurslid van de Koninklijke Boekverkopersbond (KbB).

Iris van Germeersch is eigenaar van de kinder- en jeugdboekhandel I*BOEKS in Gent, die zij in 1995 samen met haar zus oprichtte en na enkele jaren alleen voortzette. I*BOEKS, een ongeveer tweehonderd vierkante meter grote winkel net buiten het centrum, is in december 2015 omgedoopt tot Verhalenhuis. Het is aangesloten bij Boekentroof, een samenwerkingsverband van zes Vlaamse kinderboekhandelaren. Van Germeersch is voorzitter van de Vereniging Vlaamse Boekverkopers (VVB) en zodoende ook bestuurslid van de overkoepelende Vlaamse brancheorganisatie Boek.be.

Arno Koek is sinds 2006 eigenaar van boekhandel Blokker in Heemstede. Daarvoor werkte hij onder meer bij Kooyker in Leiden, destijds onderdeel van de Boekhandels Groep Nederland (BGN). De zelfstandige boekhandel is lid van de inkooporganisatie Libris, een van de twee formules van Libris Blz. In 2008 werd Koek verkozen tot boekverkoper van het jaar. Begin dit jaar trad hij toe tot het bestuur van de Stichting Libris Literatuur Prijs.

Katrien Merckx werkt sinds 1997 bij De Groene Waterman in Antwerpen – een zelfstandige boekhandel die is aangesloten bij het samenwerkingsverband Confituur. Zij is bij de algemene boekhandel verantwoordelijk voor de afdeling literatuur en de activiteiten en de promotie. Daaronder valt het beheer van de website en sociale media van de winkel.

Hebben Vlaamse auteurs minder kans in Nederland – en andersom?

Damwijk stelt voorop dat consumenten niet letten op nationaliteit van auteurs. Zij zoeken een mooi boek – dat hun wordt aanbevolen door de boekverkoper, een vriend of de media die ze volgen. ‘En dan is er in Nederland wel degelijk aandacht voor Vlaamse auteurs. In *De Wereld Draait Door*, waar sinds september vorig jaar ook een Vlaamse boekverkoper in het panel zit, en in andere media. Of via literaire prijzen. Zo kende de Librisprijs – waar ook altijd een Vlaming in de jury én een Vlaming in het bestuur zit – recentelijk drie keer achter elkaar een Vlaamse winnaar. In dezelfde periode werd de AKO Literatuurprijs twee keer gewonnen door een Vlaming, terwijl de Gouden Boekenuil alleen Nederlandse winnaars had. Eigenlijk hebben Nederlandse *vrouwelijke* auteurs de Librisprijs minder vaak gewonnen dan Vlaamse *mannelijke* schrijvers.’

Ook Koek merkt op dat sommige Vlaamse auteurs goed en andere Vlaamse auteurs minder goed zichtbaar zijn in Nederland, maar dat het moeilijk te verklaren is waarom. ‘Omdat ze niet verkopen, omdat wij geen geschiedenis met hen hebben of misschien omdat de boeken te Vlaams zijn?’ En dan: is dat erg? Ook Nederlandse auteurs zijn niet allemaal even zichtbaar in eigen land. ‘Misschien lijken Vlaamse auteurs alleen maar minder zichtbaar omdat er in absolute aantallen minder romans van Vlaamse auteurs verschijnen dan romans van Nederlandse auteurs.’

Hoe verhouden deze stellingnames zich tot de resultaten uit het onderzoek *Begrensd literair grensverkeer?* Die wijzen op een op onderdelen onevenwichtige zichtbaarheid van Vlaamse en Nederlandse titels in het andere deel van het taalgebied. Damwijk meent – daarin bijgevalen door Koek – dat ‘het maar net van de steekproef afhangt. Stel, een Tom Lanoye stond bij de Vlaamse auteurs en die had net dat jaar een enorme bestseller in Nederland, dan was het percentage boeken van Vlaamse auteurs dat bij ons

was verkocht veel hoger geweest. Misschien wel tachtig procent, waardoor Vlaamse schrijvers in verhouding bovengemiddeld goed zouden verkopen in Nederland. Hetzelfde geldt voor literaire prijzen: het ene jaar staat er één Vlaming bij de laatste zes, het andere jaar drie. Het is maar net welk moment je pakt. Ik voel een weerstand tegen dit onderzoek. Er wordt uitgegaan van *wie* een boek schreef: een Vlaming of een Nederlander. Nee. Is het een goed boek of niet? Dat is het enige wat telt. De nationaliteit van de auteur is toevallig.'

Het onderzoek wijst uit dat vertaalde bestsellers wél in Nederland en Vlaanderen succesvol zijn. 'Maar dat zijn internationale bestsellers', reageert Damwijk. 'De *Millennium*-trilogie of Karin Slaughter verkopen in de hele wereld goed, dus ook in Nederland en Vlaanderen.'

Alleen Van Germeersch – die later is gearriveerd en dus niet expliciet reageert op wat anderen hiervoor zeiden – zegt het algemene beeld van het onderzoek te herkennen. 'Er is een verschil tussen wat ik zelf doe en wat mijn klanten doen. Ik ervaar persoonlijk geen beperkingen. Ik lees net zo goed Nederlandse auteurs. Ik koop ze net zo goed in – al hou ik natuurlijk, net als bij Amerikaanse, Italiaanse of Franse auteurs, rekening met de commerciële potentie van een titel. Maar ik stel vast dat mijn klanten in het algemeen een gebrek aan bereidheid hebben om boeken van Nederlandse auteurs te lezen. Ik hoor ook van uitgevers dat Vlaamse lezers dat doen. Aan de andere kant: hoe erg is dat? Vlaanderen is een ander land. Dat betekent dat het een eigenheid heeft. Toen Albert Heijn naar Vlaanderen kwam hebben ze hun assortiment ook aangepast. En ik weet nog dat toen de Hema naar Gent kwam, ik dacht: eindelijk, dropjes! Maar nee, deze Hema had geen dropjes. Ook omdat het assortiment in Vlaanderen is aangepast aan het lokale publiek.'

Wie zijn dat eigenlijk die klagen dat Vlaamse lezers te weinig belangstelling hebben voor Hollandse waar? Merckx: 'Het is bij een onderwerp als dit maar net met wie je praat. Vlaamse auteurs die net onder de radar blijven of graag naar een prestigieuze uitgeverij willen overstappen, zullen om het hardst roepen dat er te weinig literair grensverkeer naar Nederland is.'

Letten boekhandels bij inkoop op nationaliteit van de auteur?

Ook als alleen de kwaliteit van een boek telt, moeten lezers eerst weten dat er nieuwe goede boeken zijn verschenen. Deels komen ze daarachter door wat een boekhandelaar in zijn winkel neerlegt. Het assortiment stelt een boekverkoper samen 'op basis van persoonlijke voorkeuren en op wat je denkt dat je

publiek graag leest', legt Merckx uit. 'Ook als onafhankelijke boekhandel kun je zo je eigen kleine bestsellers in je winkel maken. Ik kijk daarbij niet naar de nationaliteit. Ik bekijk – zoals iedereen hier, denk ik – de fondscatalogi van alle uitgeverijen uit het taalgebied even goed.'

Maar ze erkent óók: 'Het is waar dat, bijvoorbeeld bij een debutant, de kans groter is dat ik hem of haar al ken als het een Vlaming is, omdat ik die naam al eens ben tegengekomen in een krant of op een website. En dan is de kans ook groter dat ik hem inkoop. Ook ervaring speelt mee. Een boek als *Pier en Oceaan* van Oek de Jong, dat nochtans de Gouden Uil won, kregen we niet verkocht. Dat is té Nederlands. Dus als hij met een nieuw boek komt? Tja.'

Koek bevestigt dat hij alle catalogi onder ogen krijgt én doorneemt. 'Ook van kleinere Vlaamse uitgeverijen. Ik vind – al kan ik me voorstellen dat er collega's zijn die er anders over denken – dat je ze allemaal iedere aanbidding opnieuw zorgvuldig moet doornemen, omdat dat ene pareltje ertussen kan zitten waarmee wij een verschil maken. Ik denk dus niet: die uitgeverij is iedere keer niets, laat maar zitten.'

Hij koopt dus ook in van Vlaamse uitgeverijen. 'Maar: terughoudend. Ik weet dat Vlaamse uitgeverijen vaker auteurs hebben die bij ons gewoon niet gelezen worden – Pieter Aspe bijvoorbeeld. Die koop ik niet in. Of hooguit één exemplaar. Wanneer een Vlaamse uitgave wordt uitverkozen door het panel van *De Wereld Draait Door* leg ik daarna wel een stapel neer. Zoals *Aan de rand van de wereld* van Michael Pye, dat is verschenen bij De Bezige Bij Antwerpen. Of wanneer een boek een bepaalde prijs wint, zoals Jo Claes, die de Gouden Strop won met een boek dat bij Houtekiet is uitgekomen. In dat laatste geval beperk ik me wel tot één keer een stapeltje van acht exemplaren. Als die zijn verkocht hou ik een tijdje één exemplaar op voorraad. Dat is voldoende. Jo Claes is té onbekend. Niet omdat hij Vlaams is, maar omdat hij te onbekend is. Bij een Nederlandse onbekende winnaar had ik hetzelfde gedaan.'

Damwijk vult aan: 'Een behoorlijk aantal Vlaamse auteurs wordt overigens in Nederland uitgegeven. In vergelijking met deze groep denkt een boekverkoper van een Vlaamse auteur bij een Vlaamse uitgeverij eerder: dat zou wel eens te Vlaams kunnen zijn. Uitzonderingen daargelaten.'

'Het scheelt ook dat er bijna geen Vlaamse uitgeverijen zijn', reageert Merckx. 'Wij zijn daarom wel gedwongen goed te kijken naar wat er in Nederland verschijnt. Dat voordeel hebben, andersom, Vlaamse uitgeverijen in Nederland niet.'

Belangrijker dan de invloed van een catalogus vindt Koek de manier waarop een Vlaamse uitgeverij in Nederland is vertegenwoordigd. 'Stel: deze zit bij een commissair die in zijn eentje zestien, meestal

kleine uitgeverijen vertegenwoordigt? Ik heb geen tijd om uren naar zijn uitleg over al die titels te luisteren. Dan kies ik toch meer op basis van mijn gevoel. Zeker voor grotere uitgeverijen zou een eigen vertegenwoordiger wellicht beter zijn. Iemand die tegen mij, op basis van kennis van mijn winkel, kan zeggen: koop twintig exemplaren van deze titel, het zegt je niets, maar ondersteund door onze marketinginspanningen verkoop je die zeker. Zoiets heeft een Vlaamse uitgeverij nog nooit gedaan. In dat opzicht heeft een onbekende Vlaming meer kans als hij bij een Nederlandse uitgeverij zit.'

Merckx beaamt het belang van vertegenwoordigers met echte kennis én van de boeken die ze aanbieden én van de winkel aan wie ze die aanbieden. 'Als zij in Vlaanderen ook Nederlandse fondsen vertegenwoordigen, is dat absoluut niet iets wat zij erbij doen. Zo van: hier heb ik nog vier kleine fondsjes uit Nederland. Voor Vlaamse uitgeverijen is de import echt een belangrijke aanvulling op wat zij zelf doen. Daarbij verschijnen in Nederland veel vertalingen die wij absoluut niet over het hoofd mogen zien. Daarom kunnen we deze Nederlandse fondsen nooit negeren.' Damwijk voegt daaraan toe: 'Het maakt voor de inkoop ook uit wat voor relatie je met een uitgeverij hebt opgebouwd. Om te beginnen persoonlijke relaties. Het boekenvak is een *people's business*. De uitgever van Vrijdag heeft vroeger bij The House of Books gewerkt. Sommige mensen hier kennen hem daarom. Dat maakt het voor hem, met zijn toch specifiek Vlaamse fonds, makkelijker dan voor een uitgever die geen netwerk in Nederland heeft. Een relatie gaat ook over gemaakte afspraken en hoe vaak je eerder van een uitgeverij hebt ingekocht. Doe je veel met een uitgeverij – en ja, dat zal eerder een grote zijn – dan heb je een grotere bereidheid om een keer risico te nemen. Dan kóóp je twintig exemplaren in van die onbekende Vlaamse debutant.'

Is er een verschil tussen zelfstandige boekhandels, ketens en internetboekhandels?

Het is duidelijk dat ketens als Standaard Boekhandel (Vlaanderen) en Bruna (Nederland) commerciëler denken. Auteurs moeten dus al bekend zijn willen deze retailers hun boeken inkopen. Dat heeft een zeker effect op het percentage auteurs van over de grens die op voorraad worden gehouden. Koek: 'Ik heb de website van Standaard Boekhandel bekeken. Hun aanbod kwam op mij behoorlijk Vlaams over.'

Van Germeersch: 'Is dat zo? Het zou kunnen, maar het is niet dat de keten daar bewust op let. Nederlandse bestsellerauteurs zou Standaard Boekhandel nooit laten liggen.' Merckx: 'Standaard is ook altijd in voor

een deal. Ze leggen overal stapels Esther Verhoef neer, hoe onbekend die nog is bij ons, als ze maar een hoge korting krijgen, de auteur in alle winkels langskomt en er iets gratis bij aankoop van het boek wordt weggegeven.'

Wel is Standaard Boekhandel in Vlaanderen veel dominantier dan welke partij in Nederland ook. Dat komt mede door het al lange tijd ontbreken van een vaste boekenprijs in Vlaanderen. Damwijk: 'Indirect heeft de vaste prijs daarom een effect op het grensverkeer. Omdat die er niet is in Vlaanderen zijn daar veel minder boekhandels met een breed en afwijkend assortiment, waarin Nederlandse auteurs meer kans hebben. Zij kunnen zonder de inkomsten uit bestsellers, die met kortingen door Standaard Boekhandel en supermarkten worden verkocht, hun winkel niet gezond financieren.' Van Germeersch onderstreept deze redenering: 'Met een vaste prijs zouden de breed geassortimenteerde winkels ook meer financiële reserve hebben en meer risico durven nemen met onbekende auteurs.'

Internetboekhandels bieden, in Vlaanderen en in Nederland, alle leverbare boeken aan. Maar of auteurs daardoor in het andere deel van het taalgebied meer kans hebben? Van Germeersch: 'In de basis heeft iedere auteur ongeacht nationaliteit evenveel kans, maar dan beginnen de algoritmes te werken en komt juist naar boven wat het al goed doet. Internetwinkels volgen zo de markt.'

Koek is het daarmee eens. 'Ik denk dat auteurs alleen in theorie meer kans hebben, niet in de praktijk.'

Damwijk nuanceert deze redenering:

'Internetboekwinkels hebben juist een kleiner aandeel in de verkoop van bestsellers. Ze profiteren vooral van bestsellers door voorintekening. Ze verkopen in verhouding veel meer longtail. Maar dan geldt: de consument zoekt een specifieke titel, die hij gemakkelijk vindt op internet. Het is niet dat een Nederlander online opeens op een boek van een Vlaming stuit waar hij anders nooit van had gehoord, en dat vervolgens aanschafft.'

Verklaart de gemakkelijke beschikbaarheid van oude titels wel waarom de verkoopcijfers van Nederlandse en Vlaamse auteurs over de grens evenwichtiger zijn, zoals uit het onderzoek blijkt? 'Ach, het gaat om zulke kleine aantallen', wuift Damwijk deze uitkomst weg. 'Waar heb je het dan over? Dan is het al gauw evenwichtig.'

Volgen boekverkopers media van over de grens om op de hoogte te blijven van wat daar gebeurt?

Merckx doet dat zeker. 'Vlaanderen kent heel weinig boekenmedia. Wij – ook mijn klanten – lezen eerder

Dimitri
Verhulst signeert
in boekhandel
Van Der Velde
in Groningen

NRC Handelsblad en *De Groene Amsterdammer* dan de Vlaamse bijlagen van *De Standaard* en *De Morgen*, die niet veel voorstellen. In die Nederlandse media zie ik vaak Vlaamse auteurs, zeker vanaf een bepaald niveau, opgepikt worden. Maar een programma als *De Wereld Draait Door* zegt ons bijna niets. Op steeds meer boeken staat hun logo op een sticker, maar onze klanten vinden dat stom, flauw. Die willen dat niet. Als we tijd hebben, halen we die sticker eraf. Voor Van Germeersch is het volgen van Nederlandse media minder vanzelfsprekend. 'Ik blader weleens door een Nederlandse krant. Ik kijk weleens naar een Nederlands tv-programma, als mij dat boeit. Maar ik volg het niet bewust. Ik krijg toch vooral Vlaamse media onder ogen. En het is waar dat die meer aandacht hebben voor eigen auteurs. Dat is ook logisch: men kijkt als eerste naar wat dichtbij is. Dat moet ook wel in Vlaanderen. De Nederlandse markt is groter. Men moet bewust op zoek naar goede Vlamingen om daartegen op te boksen. Het gebeurt zeker meer dan vroeger. Het literaire veld werd vroeger gedomineerd door Nederland. De grachtengordel bepaalde wat wij ten zuiden van de Moerdijk moesten lezen. Dat leidde tot een tegenbeweging: meer focus op

Vlaamse auteurs. Tot er een punt is bereikt dat het omgekeerde is ontstaan: dat er te weinig aandacht is voor Nederlandse auteurs. Je ziet overigens dat de bibliotheeksector ook meer voor Vlamingen kiest. Omdat ze moeten besparen, laten ze eerder de Nederlandse titels vallen – die minder bekend zijn en, mede daarom, minder worden uitgeleend.' Merckx reageert daarop: 'De Nederlandse auteurs die tegenwoordig naam maken in Vlaanderen zijn auteurs die ook in Vlaanderen iets doen. Als bijvoorbeeld Jamal Ouariachi om de twee weken een boek bespreekt in *De Standaard*, dan plaatst die krant uiteraard ook een bespreking van zijn nieuwe boek. Auteurs die dat soort dingen niet doen hebben het veel moeilijker de Vlaamse pers binnen te komen.' Andersom is de belangstelling in Nederland voor Vlaamse media minder. Koek: 'In het verleden las ik Vlaamse media wel, maar daar ben ik mee opgehouden. Ik denk dat dat geldt voor de meeste boekhandelaren, met uitzondering misschien van boekhandels in Brabant of Zeeland die dicht tegen de grens zitten. Ik kan me voorstellen dat hun verkoop meer gebaseerd is op wat in Vlaanderen aandacht krijgt.'

Volgens het onderzoek is aandacht voor auteurs van over de grens op online media evenrediger verdeeld. Die uitkomst wordt echter gebagatelliseerd. Merckx: 'Je kunt niet zeggen dat hét internet meer aandacht heeft voor auteurs van de andere kant. Ook daar zijn bepaalde gidsmensen die hun invloed doen gelden. Wat zij opmerken wordt dan ook opgepikt door papieren media. Zo volg ik *De Reactor* en *Recto:verso*. Die schrijven in verhouding misschien meer over Nederlandse auteurs, maar zij werken voor zo'n kleine niche. Dat is echt heel beperkt.'

Hoe beïnvloedt de sterkere aandacht van media en consumenten voor eigen auteurs de boekhandel?

Er is een zekere vooringenomenheid bij het Vlaamse boekenvak, denkt Van Germeersch. 'Toen wij [binnen het Boek.be-bestuur] moesten beslissen of Tommy Wieringa het geschenkboek van de Boekenweek kon schrijven, werd gezegd: wie kent die nu? Dat wordt een selffulfilling prophecy. Geef zo'n auteur toch een kans. Wieringa heeft zijn *présence* en zijn vermogen dingen goed te zeggen mee, dus die Boekenweek werd een enorm succes. Nu krijg je dezelfde discussie met Esther Gerritsen.'

Zou omgekeerd in Nederland een soortgelijke vooringenomenheid gelden? Merckx vraagt dan ook aan de aanwezige Nederlanders: 'Waren jullie gelijk enthousiast toen Lanoye het Boekenweekgeschenk mocht schrijven?' Damwijk en Koek antwoorden zonder aarzeling: 'Zeker.'

En Dimitri Verhulst dan? Zijn geschenk deed het minder goed dan dat van Lanoye. Damwijk: 'Voor het geschenk was belangstelling, maar zijn optredens brachten maar weinig mensen op de been. Dat ligt aan de persoon van Verhulst, niet aan het feit dat hij een Vlaming is. Hij won de Libris-prijs met *Godverdomse dagen op een godverdomse bol*. Veel van onze boekverkopers verkochten dat onder de toonbank. Puur vanwege de titel. In hetzelfde jaar was Robert Vuijsje genomineerd voor *Alleen maar nette mensen*. De inhoud was tien keer erger, maar het boek had een beschaafde titel en beschaafde omslag, dus dat werd wel goed verkocht. Recenter kwam Verhulst met *Kaddisj voor een kut*. Zulke titels roepen weerstand op.'

Van Germeersch: 'Het hangt inderdaad in eerste instantie van de persoon af. Wieringa kan fantastisch met iedereen omgaan. Met zijn flair en zijn uitstraling. De zalen zaten vol. Iedereen in de pers vond het leuk een stuk over hem te maken. Sowieso geldt in deze tijd dat een auteur vaak moet optreden en veel in de media moet zijn. Anders kun je het schudden. Of je het goed doet op zulke podia heeft veel meer invloed op je succes dan of je Nederlander of Vlaming bent.'

Stimuleren uitgevers het grensverkeer van hun auteurs?

Allereerst: uitgevers moeten weten dat sommige auteurs het nooit doen over de grens.

Van Germeersch: 'In Vlaanderen was dit voorjaar veel aandacht voor *Vijftig* van Bavo Claes. Waarom? Iedereen kent hem als nieuwsanchor. In Den Haag zegt die naam niemand wat. Een uitgever behoort dat te weten. Die moet niet achteraf klagen dat zo'n boek in Nederland niets heeft gedaan. In dit geval heeft de uitgever van Claes dat overigens ook niet gedaan. En andersom: kinderboeken die *Op hol in Rotterdam* of zo heten, wil een Vlaming niet.'

Merckx vult aan: 'Of de boeken met het logo "Linda-boeken". Ik kende die madam [Linda de Mol] helemaal niet, die blijkbaar in Nederland heel groot is. Dan werkt zo'n logo, op bijvoorbeeld een boek als Jennifer Egan, bijna als antireclame.'

Damwijk: 'Zo zou het Davidsfonds, voor de Nederlandse markt, zijn naam moeten veranderen. Het is een begrip in Vlaanderen, maar nee, Davidsfonds – een boekhandelaar wil niet van een "fonds" inkopen.'

Uitgevers hebben in het verleden serieuze pogingen gedaan het succes van sommige auteurs in het ene deel van het taalgebied in het andere te evenaren. Maar: met gering succes. Damwijk: 'Pieter Aspe is door wel drie uitgeverijen in Nederland geprobeerd. Zelfs als je het gratis weggaf kreeg je mensen niet zo ver dat ze het gingen lezen. Maar nogmaals: dat komt door de auteur en het boek, niet doordat hij Vlaams is.'

Een recentere poging was het offensief van uitgeverijen Gottmer en Unieboek|Het Spectrum voor Vlaamse kookboekenschrijfster Pascale Naessens. Die naam blijkt bij Damwijk en Koek niet eens een belletje te doen rinkelen. Koek: 'Het is in ieder geval niet genoeg om zo'n auteur alleen bij een Nederlandse uitgeverij onder te brengen. Een uitgeverij moet echt goed nadenken hoe een auteur, als iedere andere onbekende auteur, onder de aandacht kan worden gebracht.'

Andersom zijn auteurs als Esther Verhoef en Simone van der Vlugt in Vlaanderen lang niet zo succesvol als in eigen land. Van Germeersch: 'Dat wordt enorm gepusht, met aparte leaflets en zo. Verhoef begint dan wel te lopen, maar het succes is nog niet hetzelfde als in Nederland – terwijl ik denk dat het er wel zou kunnen komen. Misschien zou het ook helpen als uitgevers bereid waren er iets meer in te investeren. Ik heb al vaak gevraagd of Paul van Loon eens naar mijn winkel kon komen. Dan is de reactie: hotel, vervoer – weet je wel hoe duur dat is? Ik begrijp wel dat de kosten een rol spelen. Een Vlaamse schrijver is bij wijze van spreken in vijftien minuten in mijn winkel.'

Dat is veel makkelijker en goedkoper te organiseren. Maar toch.'

Als een uitgever een boekhandel echt zo ver kan krijgen dat die zich inzet voor een onbekende auteur van over de grens, is dat vaak vanuit een persoonlijke band. Merckx: 'Lebowski doet dat goed. Oscar van Gelderen mailt eens in de zoveel tijd dat hij in Antwerpen is en of we dan een pint gaan drinken. Dan babbelen we wat over zijn plannen. Daardoor zijn wij ingestapt in zijn Book of the Month Club en hebben we zelfs een auteur als Ab Visser verkocht. Een jaar geleden zou ik die schrijver nooit hebben ingekocht. De mensen van Leesmagazijn doen hetzelfde. Om het half jaar lopen die eens door de winkel en praten dan een kwartiertje. Niet om aan te bieden, maar om te vertellen wat hun inzet is, waar zij in geloven, waarom ze doen wat ze doen. Dat creëert een band én een filter waarmee je later inkoop.'

Damwijk vertelt dat dezelfde gedachte zit achter de jaarlijkse Libris Inspiratiedag, waar uitgever en schrijvers zich presenteren aan mensen van de winkelvloer. 'Dan is het voor die medewerkers niet zomaar het volgende nieuwe boek, maar een boek met een verhaal erachter.'

Van Germeersch: 'Bij ons heeft WPG een tijdje iets soortgelijks gedaan. Dat liep niet zo, maar inderdaad: als je Peter Terrin dan hoort vertellen over zijn nieuwe boek, raak je er automatisch in geïnteresseerd en koop je het in.'

Koek: 'Atlas Contact organiseert bij elke aanbieding een sneak preview in hun pand in Amsterdam. En zo zijn er meer uitgeverijen die dingen organiseren waar ze nadrukkelijk boekhandels voor uitnodigen. Dat helpt allemaal.'

Maar waarom organiseren dan weinig Vlaamse uitgeverijen zulke evenementen in Nederland – en omgekeerd? Meer persoonlijke contact over de grens schept automatisch meer kans voor hun boeken.

Merckx: 'Schrijvers zouden dat contact ook kunnen onderhouden. Stel, een auteur als Joost Vandecasteele trekt er tijd voor uit om regelmatig naar boekhandels in Amsterdam te gaan. Het kan niet anders of dat helpt voor zijn verkoopresultaten.'

Is de consument zich bewust van de nationaliteit van de auteur?

Koek hoort het soms van zijn klanten. 'Als een klant van mij een boek van een Vlaming heeft gelezen, zeggen ze na afloop dat ze de taal zo mooi hebben gevonden. Meer dan over boeken van Nederlandse schrijvers. Nu hoor ik dat bijvoorbeeld vaak over de boeken van Griet Op de Beeck.'

Damwijk vult aan: 'Ik denk weleens dat wij in Nederland tegenwoordig verliefd zijn op Vlaamse

auteurs. Kijk naar de sympathie die een auteur als Annelies Verbeke heeft opgebouwd. Die liefde komt vooral door de taal. Ik denk dat het daarom ook is dat nu een Vlaamse boekverkoper in het *De Wereld Draait Door*-panel zit.'

Dat neemt niet weg dat de Vlaamse taal van het boek secundair is. Koek: 'Het hangt in de eerste plaats van de literaire kwaliteiten van het boek af.'

Damwijk: 'Griet Op de Beeck is een succes omdat het vol zit met humor en het een lekker leesboek is. De taal is maar een aspect. Want anders zou Pieter Aspe ook moeten verkopen.'

Koek: 'Ik zet de taal ook niet in als verkoopargument. Zo van: Heb je van het Vlaams van Op de Beeck genoten, lees dan Geertrui Daem. Dat is echt een andere auteur.'

Merckx en Van Germeersch lachen om de voorkeur voor het Vlaams van Op de Beeck. Merckx: 'Wat voor jullie exotisch is, is voor ons juist té Vlaams.'

Van Germeersch: 'Andersom is het in ieder geval een nadeel. Ik krijg kinderboeken soms niet verkocht omdat het woordgebruik té Hollands is. Dat kan om details gaan. Dan bladeren klanten door het boek, zien één Hollands woordje staan en al is dat het enige Hollands in het hele boek, dan hoeft het voor hen niet meer. Zelf kan ik trouwens ook de luisterboeken van Annie M.G. Schmidt of Nijntje niet verdragen vanwege de taal van de voorlezer.'

Merckx: 'Als een Nederlands boek niet aanslaat komt dat door een verhaal, een leefwereld en een referentiekader dat wij niet kunnen plaatsen. Eerder dan door de taal. Wij zijn het Nederlands uiteindelijk best gewoon, omdat de meeste vertalingen door Nederlanders worden gemaakt. Alleen als de vertaler besluit om een dialect in het Engels of Frans weer te geven met een Nederlands dialect, bijvoorbeeld plat Amsterdams, dan krijg je het bij ons niet verkocht.'
Moeten auteurs dan gestimuleerd worden om een in soort supranationaal Nederlands te schrijven? Van Germeersch: 'Onmogelijk. Misschien auteurs van dertien in een dozijn-boeken, maar je kan een Lanoye toch niet vragen anders te gaan schrijven dan hij doet? Ik las laatste op Facebook dat jeugdboekenschrijfster Tine Mortier van haar Nederlandse uitgever het woord "confituur" niet mocht gebruiken. Zij verzette zich daar enorm tegen.'

Wat is de invloed van de integratie van de markt en nauwere samenwerking tussen verschillende instellingen?

In vergelijking met begin deze eeuw hebben Nederland en Vlaanderen dezelfde munt gekregen: de euro. Ook heeft CB Logistics, van oudsher dominant in Nederland, een leidende positie als distributeur op

de Vlaamse markt verworven. Dat betekent dat boekhandels in beide delen van het taalgebied veel makkelijker vanuit één depot een zeer groot aantal Nederlandstalige boeken in huis kunnen halen – die bovendien overal tegen dezelfde vaste dan wel adviesprijs worden verkocht.

Dat heeft het iets makkelijker gemaakt om boeken van over de grens op voorraad te nemen of te bestellen. Van Germeersch: 'Als je veel boeken tegelijk van CB – of Distrimedia; er is gelukkig nog concurrentie – krijgt, zijn de transportkosten lager en de totale administratieve handelingen makkelijker. Dat is een verschil wanneer je titels rechtstreeks bestelt en met de post moet laten komen. Uitgeverij Clavis heeft bijvoorbeeld heel zijn fonds bij CB gelegd om zo makkelijker de Nederlandse markt te bereiken.' Ook Koek ziet het voordeel in. 'Bepaalde titels van Lannoo bijvoorbeeld liggen niet bij CB. Ik bestel die soms rechtstreeks bij de uitgeverij voor een klant. Maar als het een aardig boek blijkt te zijn waarvan ik er misschien een in de winkel wil neerleggen, is me dat te veel gedoe.'

Maar het hangt er ook maar vanaf wat voor voorwaarden uitgevers stellen. Van Germeersch vertelt dat boekhandels vroeger bij Scholtens makkelijk eentjes konden bestellen en terugsturen. 'Daar zijn ze dan wel failliet aangegaan, maar makkelijk was het.'

Terwijl nu, zo zegt Merckx, 'een uitgever als WPG pas retourneren toestaat vanaf drie exemplaren. Als ik dan onbekende Nederlandse auteurs wil inkopen neem ik dus liever vier exemplaren van één schrijver, die ik eventueel kan terugsturen als ik niets verkoop, dan een exemplaar van vier verschillende schrijvers.'

De nauwere samenwerking tussen Boek.be en CPNB wordt toegejuicht. Vanuit het idee: vereende krachten spelen meer klaar. Merckx: 'Wat in Nederland gebeurt, sijpelt nu al door. De Groene Waterman speelt al jaren in op de Maand van de Filosofie in Nederland, ook al valt die maand samen met twee weken paasvakantie, wat voor ons commercieel geen goede tijd is. Door de flow die de reclame genereert heeft het toch meer zin om dán aandacht aan filosofie te besteden en niet een maand eerder of later.'

Dus als beide organisaties meer kunnen doen, graag. Dat zal dan vanzelf een gunstig effect hebben op het grensverkeer.

Hoe kan het literaire grensverkeer worden verbeterd?

Gedurende het gesprek werden concrete suggesties gedaan om het literaire grensverkeer te optimaliseren. Hier zijn ze bijeengebracht. Daarbij een aantekening: de aanbevelingen worden niet noodzakelijkerwijs door alle deelnemers aan de gespreksgroepen gedeeld.

Aanbevelingen

1. Vlaamse uitgeverijen moeten kansrijke titels uit hun fonds beter onder de aandacht brengen bij Nederlandse boekhandels.
2. Uitgeverijen moeten investeren in hun relatie met boekhandels in het andere deel van het taalgebied. Vooral Vlaamse uitgeverijen zouden daarbij kunnen winnen.
3. Voer een gereguleerde boekenprijs in Vlaanderen in. Dat zou Vlaamse boekhandels in staat stellen om ook minder commerciële titels, zoals werken van nog onbekende Nederlandse auteurs, op voorraad te nemen.
4. Uitgevers moeten meer investeren in de naamsbekendheid van hun auteurs over de grens – onder andere met bezoeken aan boekhandels.
5. Uitgevers moeten hun voorraad- en retourpolitiek optimaliseren zodat boekhandels zich niet geremd voelen om boeken van over de grens in te slaan.
6. Laten alle instellingen in Nederland en Vlaanderen hun promotionele activiteiten zo veel mogelijk bundelen, zodat er gezamenlijke 'Weken van' en 'Maanden van' ontstaan.

Uitgevers

29 juni 2015

Welke uitgevers zitten aan tafel?

Koen van Gulik werkt sinds 1998 bij Wereldbibliotheek. Hij kocht in 2009 de uitgeverij van zijn voorganger Joos Kat, waarna Nieuw Amsterdam het bedrijf in 2014 overnam. Wereldbibliotheek publiceert oorspronkelijk Nederlandstalige en vertaalde fictie en kwalitatieve non-fictie. Prominente auteurs zijn Isabel Allende, Martin Michael Driessen, Elena Ferrante, Julia Franck, Sándor Márai, Pascal Mercier, Sybren Polet en Erik Vlamincx.

Peter Nijssen is uitgever van De Arbeiderspers, onderdeel van Singel Uitgeverijen. Hij trad in 1995 bij deze uitgeverij in dienst als redacteur. Later leidde hij ook enige tijd het sportboekenimprint Het Sporthuis. Prominente auteurs in het fonds, waarvan het zwaartepunt bij oorspronkelijk Nederlandstalige literatuur ligt, zijn Paulo Coelho, Anna Enquist, Maarten 't Hart, Michel Houellebecq, Arthur Japin, Ilja Leonard Pfeijffer en Christiaan Weijts.

Harold Polis heeft in Nederland en Vlaanderen gewerkt. De geboren Vlaming werkte sinds 1997 als redacteur in Amsterdam bij Nijgh & van Ditmar, toen hij in 2003 Meulenhoff|Manteau begon. Gevestigd in Antwerpen gaf deze uitgeverij nadrukkelijk voor Nederland én Vlaanderen uit. Hetzelfde geldt voor de opvolger waarin Meulenhoff|Manteau opging: het in 2011 gestarte De Bezige Bij Antwerpen. Toen moederbedrijf WPG deze uitgeverij afslankte, begon Polis in 2015 onder de vlag van Pelckmans een naar hemzelf genoemde uitgeverij. Met prominente auteurs als Rik Van Cauwelaert, Ann De Craemer, Dirk Draulans, Peter Holvoet-Hanssen en Filip Rogiers wil hij wederom vanuit Antwerpen voor het hele taalgebied uitgeven.

Rudy Vanschoonbeek richtte in 1983 uitgeverij Dedalus op. Na overname van Dedalus door Singel 262 in 1988 werd hij directeur van het Vlaamse kantoor van dit Nederlandse concern. Daarna was hij uitgever van het Vlaamse Standaard Uitgeverij (1993-1999) en het Nederlands/Vlaamse The House of Books (2000-2008). Bij die laatste leidde hij tegelijk boekenclub ECI Vlaanderen, waar de uitgeverij een

dochterbedrijf van was. In 2008 richtte hij opnieuw een uitgeverij op: Vrijdag, drie jaar later gevolgd door importbedrijf Elkedag Boeken, waarmee hij veertien hoofdzakelijk Nederlandse uitgeverijen – waaronder Wereldbibliotheek, Van Oorschot, De Harmonie en Podium – in Vlaanderen vertegenwoordigt. Vanschoonbeek is ook een zeer ervaren bestuurder: sinds 2004 zit hij de Vlaamse Uitgevers Vereniging (VUV) voor, sinds 1993 zit hij al in het bestuur van overkoepelende branchevereniging Boek.be. Prominente auteurs van Vrijdag zijn Fikry El Azzouzi, Bavo Claes, Diane Broeckhoeven, Louis van Dievel en Kris Van Steenberge.

Hoeveel omzet maken de uitgevers over de grens?

De Nederlandse uitgeverij Wereldbibliotheek verkocht altijd meer dan tachtig procent van haar boeken in eigen land, blijkt uit een overzicht van de laatste tien jaar dat Van Gulik verstrekt. Het hoogtepunt was 2007, toen 93% van de afzet uit Nederland kwam. Sinds 2011 is de afzet in Vlaanderen echter fors gestegen: tot 24% (2012), 29% (2013) en 27% (2014). Dat vertaalt zich in soortgelijke omzetpercentages. Tussen 2004 en 2010 schommelt de omzet in Vlaanderen rond de 10%, om vanaf 2011 meer dan te verdubbelen. Op de reden van de trendbreuk komt hij later terug.

Harold Polis wil vanuit Antwerpen voor het hele taalgebied uitgeven. Gaat dat lukken? 'Ik kan uiteraard geen cijfers overleggen, ik heb alleen verwachtingen. Ik mik dit jaar op twintig procent omzet in Nederland. Het is een aanloopjaar. Afhankelijk van het aanbod dat ik vroeger op maximaal dertig procent omzet in Nederland.'

Rudy Vanschoonbeek: 'In 2014 was Nederland goed voor 23,35% van onze bruto-omzet, in de eerste helft van dit jaar is het ongeveer 20%', vertelt hij. 'Netto liggen de percentages iets lager: 20% respectievelijk 14,92%. Dat ligt allicht aan de hogere marges die ik

moet geven bij levering naar het andere deel van het taalgebied. Voor e-boeken kan ik geen onderscheid maken tussen Nederland en Vlaanderen. De verhouding van de omzet, toch niet zo hoog, schat ik op fiftyfifty, vanwege de uitzonderlijk goede verkopen van *Woesten* van Kris Van Steenberge, dat vaker in Nederland dan in Vlaanderen is gedownload.'

Hebben Vlaamse auteurs minder kans in Nederland dan vroeger – en andersom?

Nijssen meent – met een disclaimer voor het feit dat hij zich er mogelijk niet genoeg in heeft verdiept – dat het literaire grensverkeer misschien wel gebrekkig is, 'maar zeker niet gebrekkiger dan tien, vijftien jaar geleden'. Naar zijn idee worden 'Vlaamse auteurs niet minder goed bejegend in de kritiek en door de boekhandel en dus door de lezer dan vroeger'. Vanschoonbeek valt hem bij. Hij was indertijd aanwezig bij de presentatie van het onderzoek *Begrensd literair grensverkeer* dat is uitgevoerd door Carlo Van Baelen – en heeft zich er wellicht dus wél voldoende in verdiept. 'Ik was daarbij aanwezig met Wouter van Oorschot [toen nog uitgever van Uitgeverij Van Oorschot] om op de cijfers te reageren. Wij vonden allebei dat de situatie misschien niet ideaal is, maar zeker niet problematisch. En zeker niet problematischer dan het altijd is geweest. Nu kom ik net terug van een vakantie in Ierland. Als ik zie hoeveel aandacht de Ierse kranten voor boeken hebben en in die dikke boekenbijlagen voor Ierse auteurs én auteurs uit de rest van de wereld, dan ben je geneigd dat als benchmark te nemen. Maar als ik dat niet doe, kan ik niet anders zeggen dan: het grensverkeer is al dertig jaar hetzelfde gebleven.'

Ook Van Gulik ziet geen probleem. Hij gaat zelfs verder. 'Eigenlijk vind ik het hele onderzoek naar literair grensverkeer overbodig. Het literaire grensverkeer is niet problematisch. Het grensverkeer is. Kennelijk vindt de Taalunie het wel wenselijk dat het grensverkeer beter wordt. Maar waarom? En wat gaat de Taalunie dan doen? 200.000 euro in een project steken dat, zo weten we nu al, niets gaat opleveren?' Hij komt daarop ter zake. 'Vlaamse auteurs doen het minder goed in Nederland dan Nederlandse auteurs, Nederlandse auteurs doen het minder goed in Vlaanderen dan Vlaamse auteurs. De taal in beiden landen is hetzelfde, dus het ligt aan iets anders: cultuur, samenleving, maatschappij. Die zijn in Vlaanderen en Nederland nu eenmaal anders.' Nijssen vult in: 'Er is 175 jaar nadat onze wegen uiteengingen, zo'n andere mentaliteit in beide landen, zo'n andere politieke en maatschappelijke agenda, zo'n andere mediawerkelijkheid.'

Van Gulik: 'Precies. En daar doe je niets meer aan. En

dan nog. Is dat erg? Zelfs Van Baelen zegt in zijn onderzoek dat Nederlandse media voldoende over Vlaamse auteurs schrijven en vice versa. Het publiek kan kennis nemen van literatuur over de grens. En dat het niet optimaal is, ach. Niets is ooit optimaal. Nederlandse auteurs krijgen ook niet optimaal aandacht in de eigen Nederlandse pers.'

Vanschoonbeek beaamt dat: 'Dat is waar. Als je – nogmaals – naar de Ierse kranten kijkt, lijkt dat ideaal. Maar Ierse uitgevers vinden ongetwijfeld ook dat het beter kan. Het liefst zouden we willen dat de kranten alléén maar over boeken schrijven.'

Polis, die later is gearriveerd en niets van bovenstaande heeft gehoord, zit op dezelfde lijn als zijn collega's. 'Het is moeilijk boeken over de grens te verkopen. Dat is het altijd geweest – afhankelijk van toevallige figuren en persoonlijkheden. Ik zie daar geen ontwikkeling in. Het zijn twee landen met verschillende culturen en verschillende markten. De generatie die van huis uit nog enige kennis heeft van de cultuur in het andere land, merk ik in toenemende mate, sterft of verhuist naar Zuid-Spanje. Maar dat wil niet zeggen dat een nieuwe generatie geen interesse heeft in het andere land. Er is onder jongeren veel nieuwsgierigheid. Alleen: die moet je voeden, die wordt niet vanzelf bevredigd. Hoe? Door zo veel mogelijk jongeren de grens over te sturen. Alles wat met uitwisseling te maken heeft, niet alleen Erasmus-beurzen, juich ik toe.'

Maar dan nog: verwacht daar niet te veel van. 'Van de tien boeken die je uitgeeft, is er misschien één die succes over de grens kan hebben. Veel Vlaamse boeken krijgen wel aandacht in de Nederlandse pers, en andersom, maar het commercieel effect daarvan stelt niets voor. Je moet dan als uitgever proberen heel scherp te kiezen om net die ene titel te ondersteunen die wel commercieel iets betekent. Ja, of die uitwisseling van zo veel mogelijk jongeren moet gepaard gaan met de verplichting over de grens boeken te kopen. En dan niet voor 35 euro, maar voor minstens het dubbele.'

'Heel goed', zegt Van Gulik. 'Maar wat echt helpt, is als de overheid het literatuuronderwijs in ere herstelt. Het is de taak van de Taalunie daarvoor te pleiten. Lukt dat, dan komt het vanzelf goed. Dat zeg ik zonder enige ironie of scepsis.'

Waarom zijn vertalingen vaak wel even succesvol in beide landen?

Voor in het Nederlands geschreven titels maakt de nationaliteit van de auteur uit, blijkt uit het rapport *Begrensd literair grensverkeer*. Voor vertalingen juist niet. Een analyse van de vijftien best verkochte boeken in beide delen van het taalgebied – alle vijftien

vertalingen – maakt duidelijk dat 27,5% van de totale verkoop daarvan in Vlaanderen is gerealiseerd en 72,5% in Nederland. Dat is nagenoeg precies dezelfde verhouding als die van de verkoop van alle algemene boeken: 27% om 73%. Wel is voor fictie Nederland iets dominanter (80% om 20%).

De uitgevers zijn niet onder de indruk van deze cijfers. Het gemiddelde niveau van vertalingen is veel hoger, begint Vanschoonbeek. ‘Wat verschijnt er uit de rest van de wereld in het Nederlands? Een fractie. Dat is het neusje van de zalm, mag je aannemen.’

Wel verkopen ‘hoogliteraire’ titels – fictie en non-fictie – altijd beter in Vlaanderen, merkt Nijssen op.

‘Misschien heeft dat ook met cultuur te maken. Net zoals het feit dat Vlamingen altijd meer geld voor boeken over hebben: de gemiddelde verkoopprijs ligt zo lang ik me kan herinneren hoger in Vlaanderen.’

Voor Van Gulik heeft het zeker met cultuur te maken: ‘De intellectuele nieuwsgierigheid en de openheid naar de wereld is in Vlaanderen hoger – ik denk door het onderwijs. Daarom lezen daar meer mensen een auteur als Roberto Calasso. Dure, moeilijke boeken. Maar ook een auteur als Isabel Allende verkoopt relatief beter in Vlaanderen.’

Kan een uitgever dáár dan op inspelen met zijn oorspronkelijk Nederlandstalig fonds? ‘Tja’, haalt Van Gulik zijn schouders op. ‘Het kán wel. Martin Michael Driessen verkoopt ook beter in Vlaanderen. Die hadden we naar Het Andere Boek gehaald. En de Vlaamse pers was ontvankelijker dan de Nederlandse pers voor zijn barokke taalgebruik, dat dichterbij dat van Claus dan dat van Reve ligt.’

Hoe kunnen de kansen voor Vlaamse literatuur in Nederland worden verbeterd – en andersom?

Eigenlijk is dat niet te zeggen, vindt Vanschoonbeek. ‘Toen ik bij ECI werkte, zat Kluuns *Komt een vrouw bij de dokter* in de reeks Schrijvers van Nu’, geeft hij als voorbeeld. ‘Het boek werd in de Nederlandse en Vlaamse gids op dezelfde manier gebracht. In Nederland verkochten we 12.000 exemplaren – véél meer dan we normaal in die reeks verkochten, maar dat terzijde. In Vlaanderen verkochten we er 67. Later haalde die roman in Nederland een miljoen verkochte exemplaren. In Vlaanderen ging het in totaal om een paar duizend exemplaren.’

Maar waar ligt dat aan? ‘Aan de andere cultuur? Het gaat over een jonge man die zijn vrouw laat zitten wegens kanker – wat is daar Hollands aan? En dan nog: als er zo veel van worden verkocht, dan moet zo’n boek toch iets hebben dat het cultuureigene overstijgt? Maar nee. En zo zijn er meer voorbeelden. Jan Siebelink, schiet me nu te binnen. Hij had een

enorme bestseller in Nederland, maar *Knielen op een bed violen* deed in Vlaanderen niets.’

Het succes over de grens hangt vaak af van toeval en, vooral, de persoonlijkheid van de auteur, zegt Polis. ‘Ik gaf ooit *De kracht van het paradijs* van Jonathan Holslag uit. Een geopolitiek onderzoek naar de toekomst van Europa. Een onwerkelijk moeilijk boek, 600 pagina’s, 29,90 euro – maar: dat verkochten we toch beter in Nederland dan in Vlaanderen. Waarom? Hij heeft charisma, is goed van de tongriem gesneden en had wat contacten, ook in Nederland, waardoor we hem in *De Wereld Draait Door* hebben gekregen.

Terwijl we in Vlaanderen nul recensies voor het boek kregen omdat iedereen het wel had gehad met die kerel. Bij iedere schermutseling in Oekraïne stond hij weer voor de camera met zijn babbeltje.’

Dus nogmaals: wat voor algemene les kun je daar uit trekken? Wat in ieder geval belangrijk is, meent Polis, is dat auteurs beseffen dat Nederland en Vlaanderen andere landen zijn waar ze zich op een andere manier moeten opstellen om aandacht te krijgen. ‘Auteurs moeten in staat zijn om Arafat na te spelen. Die sprak ook anders met de internationale pers dan wanneer hij zijn achterban toesprak. Kunnen ze dat, dan hebben ze over hun eigen landsgrenzen kans op succes.’

Het beste voorbeeld vindt Polis: David Van Reybrouck, die in Nederland een bestseller scoorde met een bij uitstek Vlaams onderwerp (*Congo*). ‘Hij heeft een relatie gehad met een Nederlandse, toen hij in Leiden promotieonderzoek deed. Ik heb meermaals gezien hoe hij daarmee in Nederland de zaal pakte. “Ik heb de liefde gekend in Nederland”, zei hij. En iedereen was mee. Hij deed zich voor als een geassimileerde Nederlander, hij stond er niet als Vlaams boertje. Dat maakt verschil.’

Kunnen uitgevers auteurs coachen om zich zo over de grens te presenteren? ‘Allemaal coachen we auteurs’, protesteert Van Gulik. ‘Maar uiteindelijk komt het toch aan op hun persoonlijkheid.’

Vanschoonbeek beaamt dat. ‘Frans Pointl verkocht niets van *De kip die over de soep vloog*. 323 exemplaren of zo iets. En toen kwam hij op tv bij Van Dis en pakte hij met zijn optreden heel Nederland in – én Vlaanderen; toen keken wij nog naar de Nederlandse tv. De boeken vlogen de winkel uit. Pointl is bij uitstek een auteur die zich niet laat coachen. Hij heeft een persoonlijkheid waar het publiek voor valt of niet. Die persoonlijkheid laat zich niet vervangen.’

Vergroten commerciële initiatieven van distributeurs en importeurs het grensverkeer?

Volgens Van Gulik is het alleen interessant om naar het grensverkeer te kijken in termen van markt. Hij

heeft één fonds – met vertaalde en oorspronkelijke Nederlandstalige titels – dat hij vanuit Nederland zo goed mogelijk op de Vlaamse markt probeert te krijgen. ‘Ik ben dus ook niet bezig mijn Nederlandse auteurs zo goed mogelijk in Vlaanderen te verkopen. Ik ben bezig *al* mijn auteurs daar zo goed mogelijk te verkopen. Dan gaat het erom een goede entree te hebben bij de kranten en bij de boekhandel in Vlaanderen. Als de media juichend weglopen met een László Krasznahorkai creëert dat vanzelf kansen voor een debutant als de Nederlandse Eva Wanjek (pseudoniem voor Liesbeth Lagemaat en Martin Michael Driessen). Want, denken ze, als dat ook van Wereldbibliotheek komt, zal het wel bijzonder zijn. En als Krasznahorkai goed verkoopt, wat gebeurde, denkt Standaard Boekhandel: goh, laten we dat Wereldbibliotheek-debuut toch maar inkopen. Van de 400 exemplaren die ze inkopen komen er wel 390 terug, maar ze hebben het tenminste geprobeerd.’

Een van die manieren om de ingang bij boekhandel en pers te verbeteren is de keuze voor het juiste bedrijf om de uitgaven bij deze partijen onder de aandacht te brengen, legt Van Gulik uit. ‘In 2011 gingen wij in Vlaanderen van een verdeler naar een verkooporganisatie en distributie door het Centraal Boekhuis (CB). Daardoor is onze omzet in Vlaanderen verdubbeld. Daarmee hebben wij de klappen die we in Nederland hebben gehad, gedeeltelijk kunnen opvangen. Ik denk dat dat voor meer Nederlandse uitgevers geldt: dat zij heel erg te winnen hebben bij grotere inspanningen op de Vlaamse markt.’

Het afgelopen decennium is er op dit gebied veel veranderd. CB heeft, sinds het zich op de Vlaamse markt stortte, een dominante positie veroverd. Vanschoonbeek: ‘Er zijn nog wel meer magazijnen in Vlaanderen. Ook een aantal uitgeverijen hebben nog een magazijn, zoals dat in Nederland bij uitzondering ook wel gebeurt. Maar CB is de norm geworden.’ Dat heeft tot gevolg gehad, legt hij uit, dat Vlaamse boekhandels makkelijk alle boeken bij één partij kunnen bestellen – en ook uitgaven van Nederlandse uitgevers een fractie makkelijker in huis kunnen halen. Andersom laten Vlaamse uitgevers ook mogelijkheden onbenut in Nederland, meent Van Gulik. ‘Het is voor ons gebruikelijk om een verkooporganisatie in Vlaanderen te hebben. Vlaamse uitgevers doen dat veel minder voor de Nederlandse markt. Daardoor laten ze kansen liggen – net zo goed voor non-fictie en vertaalde literatuur als voor oorspronkelijk Nederlandstalige literatuur. En dan rest de enige oplossing: het maken van co-edities met Nederlandse uitgevers.’

Vanschoonbeek legt uit dat veel uitgeverijen wel worden verdeeld in Nederland: Het Davidsfonds en Van Halewyck bijvoorbeeld door Fontaine, Houtekiet door moederbedrijf VBK. ‘Je kunt je afvragen wat precies voor hen wordt gedaan. Want desalniettemin

is het bij de Vlaamse Uitgevers Vereniging al heel lang een verzuiming dat de Nederlandse boekhandel minder receptief is voor onze uitgaven dan, andersom, de Vlaamse boekhandel voor Nederlandse uitgaven. En als iemand iets aan die situatie wil doen, loopt dat vast op praktische bezwaren. Maarten Richel wil graag met zijn nieuwe bedrijf New Book Collective een soort gezamenlijk fonds van Vlaamse titels opzetten voor de Nederlandse markt, waar alle VUV-leden titels voor kunnen aandragen. Maar dat kan niet, omdat al die uitgeverijen al een eigen vertegenwoordiger in Nederland hebben. Ik somde de relaties net op. Dan zou New Book Collective commissionair voor het hele fonds moeten worden. En dus blijft de oplossing: het maken van co-edities met een Nederlandse uitgever.’

Nijssen vraagt zich desalniettemin af of gewenning een rol speelt. ‘Nederlandse uitgevers hebben van oudsher, al tientallen jaren, grote verkooporganisaties in Vlaanderen. Andersom minder. Misschien is het toch een kwestie van wennen voor de Nederlandse boekhandel om Vlaamse titels van één uitgeverij bij de verschillende commissionairs te bestellen?’

In ieder geval is Uitgeverij Vrijdag nu individueel met New Book Collective in zee gegaan. Net als Uitgeverij Polis. ‘Ik heb in het verleden allerlei constructies meegemaakt’, zegt Polis. ‘Co-edities met een Nederlandse uitgeverij. De marketing en sales voor uitgaven bij Nederlandse zusterbedrijven ondergebracht. Maar je zit in die gevallen altijd met niet geheel gelijklopende belangen. Een Nederlandse uitgeverij heeft zijn eigen auteurs en zijn eigen accenten. Dan kun je beter professionals zoals New Book Collective inhuren die gespecialiseerde diensten aanbieden en volledig luisteren naar wat jij wilt.’

Wat is de invloed van co-edities op het grensverkeer?

Vanschoonbeek heeft de nodige ervaring in het maken van co-edities met Nederlandse uitgevers. Zo bracht hij recentelijk *Woesten* van Kris Van Steenberge met uitgeverij Podium – een auteur die hij aandroeg. ‘Als we dat niet hadden gedaan, was het nooit Boek van de Maand bij *De Wereld Draait Door* geweest. Dat komt omdat Gabina Veltkamp, vertegenwoordiger van Podium, tegen iedere boekhandelaar in Nederland zei: als je één boek van deze aanbieding wil lezen, dan *Woesten*. Zo is het opgepikt door boekverkoper Ronnie Terpstra, die toen in het panel van DWDD zat. Zelf was dat mij nooit gelukt, omdat ik niet die band met Ronnie heb om hem van de kwaliteiten van deze roman te kunnen overtuigen. Ik ben daarvoor veel te weinig in Amsterdam, ik kan alleen soortgelijke relaties opbouwen met de Vlaamse pendanten van Ronnie.’

Maar om daarom te zeggen dat co-editie het antwoord

is? ‘Je moet niet de illusie hebben dat iedere titel die je in Vlaanderen uitgeeft ook succesvol kan zijn in Nederland en vice versa. Maar hoe je de kansen die er wel zijn optimaal moet benutten, is ook moeilijk te zeggen. Succes van een boek is zo afhankelijk van lot, toeval, geluk. Het moet maar net worden opgepikt door de media. Het moet maar net worden gesteund door de boekhandel. Het is, denk ik, daarom niet voor niets dat we hier allemaal steeds opnieuw met anekdotisch bewijs komen aanzetten. Er zijn geen algemene patronen te herkennen.’

Ook Van Gulik wil zien wat co-edities kunnen opleveren. Hij heeft onlangs een overeenkomst gesloten met – toevallig – Vanschoonbeeks uitgeverij Vrijdag. ‘Erik Vlamincx nieuwe roman verschijnt in Vlaanderen bij Uitgeverij Vrijdag, en bij ons, als co-editeur, in Nederland. En wij brengen het debuut van Ellen Van Pelt, een auteur van Rudy, eveneens als co-editeur in Nederland. We gaan zien wat het oplevert. Al blijft het moeilijk vergelijken: een nieuw boek van Erik Vlamincx kun je niet zomaar vergelijken met zijn vorige boeken.’

Kunnen Vlaamse auteurs dus het beste voor co-edities kiezen – of moeten ze hoe dan ook in Amsterdam worden uitgegeven?

Vlaamse literaire auteurs geloven misschien dat ze het best in Nederland kunnen worden uitgegeven. ‘Dat speelde ook een rol bij de discussie rond het opheffen van De Bezige Bij Antwerpen als zelfstandige uitgeverij binnen WPG’, zegt Nijssen. ‘Toen kreeg je de indruk dat Vlaamse auteurs denken, en eigenlijk iedereen die zich erin mengde, dat ze een grotere reputatie hebben als ze in Amsterdam werden uitgegeven.’

‘O ja’, beaamt Polis, destijds uitgever bij De Bezige Bij Antwerpen. ‘Alle auteurs in Vlaanderen denken dat je makkelijker aan een vriendinnetje komt als je werk in Amsterdam wordt gepubliceerd. Ik kan je verzekeren dat het niet zo is, maar keer op keer wordt dezelfde fout gemaakt – trekt er wéér een naar de grachten-gordel. Vlaamse auteurs zijn erdoor verblind. Veel belangrijker dan waar het bedrijf waar je terecht komt is gevestigd, is het karakter van het bedrijf. Is het groot? Zegt de uitgever tegen jou: Ik zie jou graag? En dan alleen om het marktaandeel te vergroten of heeft die ook oprechte interesse in je ontwikkeling?’ Nijssen weet alles van de verwachtingen van auteurs. ‘Wij hadden bij AP Joost Vandecasteele. We hebben een paar boeken van hem uitgegeven. Hij dacht dat een Nederlandse uitgever hem hier groot kon maken. Maar hij was veel in de Vlaamse media, waaronder

zelfs op de televisie. Daar werd hij dus een bekende naam. In Nederland zag geen hond al zijn optredens in de media. Dan had het, vond hij, geen zin om in Nederland te worden uitgegeven. Hij ging daarop naar De Bezige Bij Antwerpen. Overigens heeft dat hem niet verder gebracht. En door de problemen met die uitgeverij komt zijn volgende boek weer uit in Nederland: bij Lebowski.’

Nog een voorbeeld. ‘Iemand als onze debutant Seppe van Groeningen tekende bij AP onder andere omdat hij dacht: dan word ik groot in Nederland. Wij hebben zijn boek best goed verkocht maar: voor 80 procent in Vlaanderen. Wij vinden dat normaal. Wij schatten zo’n percentage ook van tevoren in – al sluit ik niet helemaal uit dat er ook een vooroordeel in schuilt als we bij voorbaat van een Vlaamse auteur denken dat hij in Nederland toch wel nauwelijks zal verkopen. Maar goed, een nieuwe auteur als Van Groeningen kent de resultaten die zijn behaald in het verleden niet. Dus ben je als uitgever voortdurend bezig zijn verwachtingen goed te managen.’

Een Vlaamse auteur bij een Nederlandse uitgeverij heeft in theorie een grotere verkoopkans in Nederland, omdat de uitgeverij zijn hele verkoop- en publiciteitsapparaat voor deze auteur ter beschikking stelt. ‘Al is het niet evident dat een uitgeverij dat ook doet’, nuanceert Polis.

En dan nog, zegt Van Gulik: ‘Ook als je wel je uiterste best doet, zegt de boekhandel: “O, Vlaamse auteur? Streep erdoor.” Misschien noteert hij er eentje, waardoor je bij aanbieding 86 exemplaren in Nederland verkoopt – en 726 in Vlaanderen.’

Volgens Van Gulik maakt het daarom in wezen niets uit waar een auteur wordt uitgegeven. ‘Vlaamse auteurs verkopen in Vlaanderen. Op een paar uitzonderingen na, maar dat zijn er echt niet veel. Zoals er andersom ook maar een paar Nederlandse auteurs in Vlaanderen verkopen. Neem Erik Vlamincx. Wij verkochten het overgrote deel van zijn boeken in Vlaanderen. Nederland bleef daar ver bij achter, hoewel de waardering van zijn werk bij de Nederlandse literaire kritiek onverminderd hoog is, en ondanks alle inspanningen van ons en van de acht boekhandelaren, van Bergen op Zoom tot Steenwijk, die hem op handen dragen. Waarom? Ik kan er slechts naar gissen. Misschien heeft het toch met het Vlamincx-Vlaamse karakter van zijn literatuur te maken. Daarom komt hij ook in Vlaanderen alle buurthuizen, boekhandels en scholen af. Een Nederlandse auteur kan dat niet in dezelfde mate in Vlaanderen doen.’

‘Ik heb het al zo vaak meegemaakt’, zegt Vanschoonbeek. ‘Pieter Aspe – gek genoeg wel vertaald in Frankrijk en Amerika – verkoopt keer op keer grote stapels in Vlaanderen en niets in Nederland. Andersom doet een auteur als Renate Dorrestein, een grote naam in Nederland, bij ons

niets. Ondanks alle inspanningen die wij, als haar verdeler in Vlaanderen, daarvoor doen. Dan kun je altijd zeggen: wij kunnen als Elkedag Boeken nóg beter ons best doen. Maar misschien is het gewoon niet de moeite waard. Maar ja, dat kun je niet objectiveren. Het succes van een auteur over de grens, of het uitblijven daarvan, hangt van zoveel factoren af, ook toevalsfactoren.'

'Een Nederlandse uitgeverij vergroot met een Vlaamse auteur wel zijn marktaandeel in Vlaanderen', besluit Vanschoonbeek, 'maar zijn totale marktaandeel in het hele taalgebied? Ik durf dat te betwijfelen.'

Dat doet Van Gulik beseffen: 'De Vlaamse markt daalt minder snel dan de Nederlandse. Dat betekent dat Vlaanderen een groeimarkt is voor Nederlandse uitgevers.'

Met andere woorden: iedere Nederlandse uitgever zou op zoek moeten naar Vlaamse auteurs. Hij haalt de schrijver binnen met de suggestie hem of haar groot te maken in Nederland – en vergroot ondertussen zijn omzet in Vlaanderen. 'Zo ging dat met Jef Geeraerts', herinnert Vanschoonbeek zich. 'Die stapte op een gegeven moment over naar uitgeverij Prometheus. Omdat – zeker weten doe ik het overigens niet – Mai Spijkers hem voorhiel: ik ga u beter verkopen in Nederland. Terwijl zijn eigenlijke drijfveer was: ik ga mijn marktaandeel in Vlaanderen vergroten, want ik haal het goudhaantje Jef Geeraerts binnen.'

Wat is de invloed van de media op het grensverkeer?

Nijssen merkt op dat het 'volstrekt gescheiden medialandschap' van grote invloed is. 'Ik heb een paar keer gelezen dat sommige Nederlanders het goed doen op de Vlaamse televisie: Jan Mulder, Hans Boskamp, dat soort jongens. Hun boeken verkopen daardoor goed in Vlaanderen. Twintig jaar geleden was dat niet zo gescheiden.'

'Die verandering is veroorzaakt door de opkomst van commerciële televisie', verklaart Vanschoonbeek.

'Toen ik 25 jaar was, luisterde ik naar Hilversum III. Ik keek naar de Berend Boudewijnquiz en Mies Bouwman. Vlaanderen kende dat allemaal niet. Nu zijn er minstens zoveel radio- en tv-programma's. Als ik nu hoor over bekende Nederlanders, zeggen hun namen me vaak niets, zeker als ze van SBS of RTL bekend zijn. Een aantal individuen worden nog wel opgepikt, zoals Jan Mulder bij ons of Bart van Loo bij jullie. Hij zingt Franse liedjes bij *De Wereld Draait Door*. Dat zie je terug in de verkoopcijfers van hun boeken in het land waar ze optreden. Maar ligt dat aan hun Nederlands- of Vlaams-zijn? Ik denk het niet. Dat ligt aan Van Loos verstand van het publiek inpakken. Daarom wordt hij ook uitgenodigd.'

Om andere redenen ziet hij een soortgelijke tendens voor andere media. 'Toen ik 25 jaar was, las ik ook *Vrij Nederland*, dat toen een fantastische boekenbijlage had. Wie doet dat nu? Wie in Vlaanderen leest de boekenbijlage van *NRC Handelsblad*? Een handvol vakgenoten, meer niet. Trouwens, wie leest in Vlaanderen de boekenbijlage van *De Standaard*? Uit onderzoek blijkt, is mij verteld, dat 3% van de lezers die bijlage doorbladert – dus niet leest, nee, *doorbladert*. De rest van de krant kijkt meewarig naar de boekenredactie: o ja, die maken de bijlage waar nooit een advertentie in staat. En dus plaatsen ze stemmige foto's en snijden ze tot de verbeelding sprekende thema's aan om niet nog minder lezers te trekken.'

Toch moeten we het verleden niet idealiseren, waarschuwt Van Gulik. Er bestond niet zoiets als één Nederlandstalig medialandschap. 'Ik groeide op in Eindhoven. Wij keken naar de Vlaamse BRT en de Waalse RTBF. En in de boekenkast van mijn vader stonden Stijn Streuvels, Ernest Claes, Gerard Walschap, Hugo Claus, Elsschot. Relatief veel Vlaamse invloeden dus. Maar toen ik in 1975 in Utrecht ging studeren en met vrienden van boven de rivieren over literatuur sprak, bleek: *Pallierter*? Onbekend. *De Witte? Villa des Roses?* Nooit van gehoord. Belgische en Vlaamse tv? Nooit gezien. België en Vlaanderen waren net zo buitenlands als Duitsland of Frankrijk.'

En over paginagrote recensies in dag- en weekbladen moeten uitgevers zich al helemaal niet verheugen – of dat nu Vlaamse of Nederlandse zijn. 'We staan allemaal te juichen bij een groot lovend stuk. We rekenen ons rijk aan extra verkoop. Quod non.' Los daarvan, vervolgt Van Gulik, geven de Vlaamse en Nederlandse media redelijk evenwichtige aandacht aan literatuur uit het andere deel van het taalgebied. 'Logisch ook. Want die stukken worden geschreven door recensenten die gewend zijn naar buiten te kijken en zowel Claus als Hermans, zowel Elsschot als Reve naar waarde te schatten. Een recensent loopt daarop voor op een bibliothecaris en een boekhandel die rekening heeft te houden met de wensen van zijn publiek. En als dat in Vlaanderen liever Vlaams-gebonden boeken leest, dan krijgt het die.'

Leidt een grotere scheiding binnen de media niet tot nog grotere cultuurverschillen tussen Nederland en Vlaanderen – met gevolgen voor de grensoverschrijdende boekverkoop van auteurs uit beide landen?

Nijssen denkt van wel. 'Door gescheiden media krijg je verschillende debatten, andere referentiekaders, afwijkende persoonlijkheden die worden gelijkt. Dat

heeft tot gevolg dat andere boeken worden gekocht. Als je daar niets aan doet, groeien we verder uit elkaar. Het enige wat ons bindt is de taal – en de taal gaat op deze manier ook steeds meer verschillen. Nederlands is nu al niet hetzelfde als Vlaams, dat verschil wordt alleen maar groter. Dus is het goed om op een slimme manier het grensverkeer in stand te houden. Maar hoe? Dat weet ik niet. Misschien moet de Taalunie ons veel geld geven om te zorgen dat er grensoverschrijdende samenwerking en evenementen zijn. Zodat auteurs zich kunnen laten zien in het andere land. Maar dat gebeurt natuurlijk al.

Van Gulik reageert: ‘Sorry, Peter, maar ik geloof er helemaal niets van. Waarom zou het goed zijn? Verander België door Frankrijk. Zou het erg zijn als Nederland en Frankrijk steeds meer van elkaar verschillen? En als er een verwijdering gaande zou zijn tussen de literatuur van beide landen? De valkuil is dat we denken dat Nederland en Vlaanderen hetzelfde zijn omdat we dezelfde taal spreken. Nee. Nederland is een markt en een cultuur, Vlaanderen is een markt en een cultuur.’

Nijssen: ‘Het gaat er mij niet om of het *erg* is. Ik stel alleen vast dat de verschillen in taal sinds 1830 zijn opgelopen en als je niets doet aan het grensverkeer zullen de verschillen in de komende honderd jaar verder oplopen. En dat zal op een of andere manier effect hebben op het uitgeven van Nederlandstalige literatuur.’

Zouden Vlaamse auteurs daarom bijvoorbeeld in de toekomst moeilijker in Amsterdam kunnen worden uitgegeven? Of wordt het moeilijker voor een uitgeverij om voor het hele taalgebied uit te geven? ‘Ach, dan zij dat zo’, meent Van Gulik. ‘Misschien moeten we allemaal Vlaamse literatuur in Nederland en Nederlandse literatuur in Vlaanderen op dezelfde manier beginnen te benaderen als vertaalde literatuur.’ ‘Een uitgever werkt ook helemaal niet met Nederlandse en Vlaamse auteurs’, zegt Polis, ‘hij werkt met boeken.’

Wat is het effect van nauwere samenwerkingen als die van CPNB met Boek.be op het gebied van boekpromotie?

Dankzij deze samenwerking kan al sinds 2011 het Nederlandse Boekenweekgeschenk ook in Vlaanderen worden verdeeld. Dat zijn ‘heel goede’ initiatieven, vindt Van Gulik. ‘Het is altijd goed als twee organisaties de markt zo open mogelijk proberen te houden. Let wel: dit zijn organisaties van het vak zelf. Er zit geen overheidsinstantie bij, zoals de Taalunie.’ Vanschoonbeek: ‘De Taalunie heeft wel middelen verschaft om het geschenk ook in Vlaanderen te verspreiden.’

Van Gulik: ‘Goed. En dat moeten ze vooral blijven doen.’

Maar wát is het effect? ‘Die samenwerking uit zich uiteindelijk alleen in een gezamenlijk Boekenweekgeschenk’, zegt Polis. ‘Dat zal niet altijd goed werken. Voor 2016 is gekozen voor Esther Gerritsen. Dat is leuk voor haar, maar wat moet de boekhandel in Vlaanderen daarmee?’

Vanschoonbeek is ook niet blij met die keuze: ‘Zoals wij al 75 jaar de Boekenbeurs hebben, zo heeft Nederland het Boekenweekgeschenk. Dan kun je niet verwachten dat we nu al – het is volgend jaar de vijfde keer dat het Boekenweekgeschenk in Vlaanderen wordt uitgedeeld – op hetzelfde niveau zitten. Een traditie opbouwen heeft tijd nodig. Maar dan zijn wij niet geholpen met een auteur als Esther Gerritsen. Die kent werkelijk niemand bij ons. Ik begrijp wel dat Nederland doorstroomt en dat er een vrouwelijke geschenkauteur nodig was. Maar voor ons is het erg nadelig. Het was voor ons al moeilijk met Dimitri Verhulst dit jaar. Met pijn en moeite is hij een of twee keer tijdens de week in Vlaanderen geweest, omdat het geschenk in Nederland na 75 jaar zo belangrijk is dat iedere boekhandel hem nodig heeft.’

Moet Vlaanderen dat geschenk dan wel willen? vraagt Nijssen zich af.

‘Dat wel’, antwoordt Vanschoonbeek, ‘maar het heeft tijd nodig. En: het is jammer dat we niet meedoen met het Nederlandse thema en het Nederlandse essay.’ Dan hadden we meer kunnen maken van de Boekenweek dan nu het geval is. Nederlandse uitgeverij komen altijd met bijzondere (her)uitgaven vanwege het thema.’

Wat is de invloed van de digitalisering op het literaire grensverkeer?

Worden boeken van Vlaamse of Nederlandse auteurs beter over de grens verkocht omdat webwinkels per definitie het volledige aanbod te koop kunnen zetten? Polis vindt van wel. ‘Het gaat om kleine aantallen, maar het helpt wel. Bij elkaar is het toch wel significant. Bol.com is een grote winkel geworden.’ Van Gulik kan het niet geloven. ‘Dus jouw Vlaamse auteurs verkopen beter in Nederland. Echt?’ ‘Ja. Neem Holslag. Hij was onbekend in Nederland, dus boekhandels kochten het niet in. Plots begon zijn boek via Bol.com te lopen. Dat ging om tientallen exemplaren per week, dat vond ik echt opmerkelijk. Het lag nergens in de winkel – ja, in Athenaeum Boekhandel misschien – dus alleen Bol.com maakte

* Inmiddels gebeurt dat dit jaar wel.

het mogelijk voor Nederlanders om de impulsaankoop te doen.'

'Maar dat effect had net zo goed bij een vertaald boek kunnen optreden', zegt Van Gulik. 'Het is geen specifiek voordeel voor jouw *Vlaamse* auteurs.'

'Jawel,' haakt Nijssen in. 'Als meneer Holslag graag wil dat zijn boek in Nederland verkoopt, heb je als Vlaamse uitgever wel een argument tegenover je auteur: het is daar daadwerkelijk op de markt, via Bol.com, en het wordt daar ook verkocht.'

'Het is alleen jammer dat nu Bol.com zo massaal campagne voert in Vlaanderen en bij ons groeit, ik niet meer kan zien hoeveel procent ik van mijn omzet bij Bol.com in Nederland en hoeveel procent ik in Vlaanderen maak,' zegt Polis.

'Precies zoals vroeger bij Scholtens,' zegt Vanschoonbeek. 'En ECI. Alleen wist ik het van ECI wel, omdat ik daar zelf werkte. Daarom kon ik Tom Lanoye vertellen dat zijn omzet in Nederland minder groot was dan hijzelf dacht. De omzet van ECI werd bij Nederland geteld, omdat het hoofdkantoor in Vianen was gevestigd, maar wij verkochten zijn werk voor 80 procent in Vlaanderen. Het zou mooi zijn als Bol.com uitgevers zou laten weten hoe de verhouding Nederland-Vlaanderen is. Daar ben ik wel nieuwsgierig naar.'

'En toch', besluit Vanschoonbeek, 'kun je er geen peil op trekken. Ik had laatst een pagina voor een van mijn uitgaven in *Trouw*. Meteen kreeg ik bestellingen via Bol.com. Later volgden de boekhandels. Twee weken later had ik een pagina in *de Volkskrant*. Wat gebeurt? Nul bestellingen via Bol.com, wel via de boekhandel. Welke conclusie moet je daaruit trekken?'

Hoe kan het literaire grensverkeer worden verbeterd?

Gedurende het gesprek werden concrete suggesties gedaan om het literaire grensverkeer te optimaliseren. Hier zijn ze bijeengebracht. Daarbij een aantekening: de aanbevelingen worden niet noodzakelijkerwijs door alle deelnemers aan de gespreksgroepen gedeeld.

Aanbevelingen

1. Voed de interesse van met name jongeren in het andere land met uitwisselingsprojecten. De interesse in de literatuur van het andere land wordt dan bijna vanzelf groter.
2. Herstel het literatuuronderwijs in ere. Kennis van de literatuurgeschiedenis vergroot de nieuwsgierigheid naar literatuur uit het andere deel van het taalgebied.
3. Auteurs moeten zich in Nederland en Vlaanderen anders opstellen. Het zijn andere landen zijn met ieder een eigen cultuur.
4. Nederlandse uitgevers moeten realiseren dat de Vlaamse markt kansen biedt omdat die de afgelopen jaren minder snel is gedaald. Als Vlaamse of vertaalde auteurs succes hebben in Vlaanderen, zijn media en boekhandel ontvankelijker voor Nederlandse schrijvers uit hetzelfde fonds.
5. Vlaamse uitgevers moeten hun vertegenwoordiging beter organiseren, bijvoorbeeld met een gezamenlijk aanbod van hun beste titels.
6. Er moet subsidie komen voor grensoverschrijdende samenwerking tussen commerciële en niet-commerciële bedrijven.
7. Breid bestaande institutionele samenwerkingen uit.
8. Laat boekverkopers die in beide delen van het taalgebied actief zijn, zoals Bol.com, inzicht geven in de verkoopresultaten in Nederland en Vlaanderen.

Bibliothecarissen

13 oktober 2015

Welke bibliothecarissen zitten aan tafel?

Martine Balcer is directeur van de provinciale bibliotheek Limburg in Hasselt. Deze bibliotheek combineert drie functies: openbare bibliotheek, erfgoedbibliotheek en wetenschappelijke bibliotheek. De bibliotheek heeft een collectie van 1,5 miljoen materialen en trekt 950.000 bezoekers per jaar. Hoge aantallen voor een provinciehoofdstad van 70.000 inwoners, die Balcer deels verklaart uit de grote studentenconcentratie in Hasselt. Twee van haar nevenfuncties zijn het lidmaatschap van de raad van bestuur en de stuurgroep collectie van Bibnet, de organisatie van Vlaamse bibliotheken.

Koen Calis is hoofdbibliothecaris van Brugge. De bibliotheek heeft een werkingsgebied van 120.000 inwoners, die worden bediend met in totaal 13 vestigingen: een hoofdbibliotheek, die tevens erfgoedbibliotheek is, vier grote filialen in randgemeenten en acht kleinere filialen. Calis zit net als Balcer in de raad van bestuur en de stuurgroep collectie van Bibnet.

Theo Peeters is directeur van Theek5 en al sinds hij in 1975 zijn opleiding afrondde actief als bibliothecaris. Theek5 verzorgt, na een fusie van een aantal afzonderlijke stichtingen, bibliotheekwerk in Oosterhout en een aantal andere gemeenten tussen Tilburg en Breda, waaronder ook het Nederlands-Vlaamse dorp Baarle-Hertog/Baarle-Nassau, waarvoor het een grensoverschrijdende overeenkomst heeft gesloten. De grens tussen beide landen loopt daar letterlijk door de bibliotheek. De bibliotheek onderhoudt in totaal 14 filialen in een werkingsgebied van 172.000 mensen. De 600.000 bezoekers per jaar leenden in 2014 gezamenlijk 1,4 miljoen keer een van de 328.000 aanwezige materialen.

Chris Wiersma is, 'zoals de Amerikanen zeggen, *proud to be a librarian*,' zegt hij. Hij is tegenwoordig directeur van de bibliotheek in Almere, de 35 jaar geleden gestichte grootste stad van Flevoland. De bibliotheek heeft voor de bijna 200.000 inwoners een grote centrale bibliotheek, twee filialen en een servicepunt.

Het is vanwege de wetenschappelijke steunfunctie ook een plusbibliotheek. Wiersma is vicevoorzitter van de Vereniging Openbare Bibliotheken (VOB) en voorzitter van het samenwerkingsverband van plusbibliotheken. Willem Elsschot is zijn favoriete auteur.

Hebben bibliotheken een taak om het literaire grensverkeer te bevorderen?

De collecties van bibliotheken in beide delen van het taalgebied zijn onevenwichtig verdeeld. 'Door de verschillende genres heen zijn de titels van Nederlandse auteurs verhoudingsgewijs meer aanwezig in de Vlaamse bibliotheken dan titels van Vlaamse auteurs in de Nederlandse bibliotheken', staat te lezen in *Begrensd literair grensverkeer*. 'Fictietitels van het eigen land zijn oververtegenwoordigd in de eigen bibliotheken, maar in de Nederlandse bibliotheken behalen de Vlaamse titels verhoudingsgewijs een lager aanwezigheidspercentage dan de Nederlandse titels in Vlaanderen.'

De uitleencijfers van bibliotheken reflecteren deze onevenwichtigheid. 'Van het totale aantal uitleningen van de veertig fictietitels van Nederlandse auteurs [van de steekproef voor *Begrensd literair grensverkeer*] is 79% uitgeleend via Nederlandse bibliotheken, 21% via Vlaamse uitleenpunten. Van de veertig Vlaamse fictietitels wordt 71% uitgeleend in Vlaanderen en 29% in Nederlandse bibliotheken.'

De aanwezige bibliothecarissen bevestigen dit beeld. 'Ik heb het nagevraagd: hoe doen de Belgen het bij ons in Almere? Niet zo goed,' zegt Wiersma. 'Een aantal dat echt succesvol is, doet het overal goed, dus ook bij ons. Tom Lanoye is daar een duidelijk voorbeeld van. Maar verder? Wij kopen werk van Vlaamse schrijvers dan ook minder in.'

Balcer zegt in Vlaanderen hetzelfde te zien: 'Nederlandse auteurs in de categorie volwassenen-literatuur worden in Hasselt niet zo vaak uitgeleend.' Niet dat deze situatie daarmee als een voor

bibliotheken relevant probleem wordt gezien. Maar als er een stimuleringsbeleid zou zijn om boeken van auteurs van het andere deel van het taalgebied meer onder de aandacht te brengen, kunnen en willen de meeste hier aanwezige bibliothecarissen daar wel degelijk iets mee.

Hebben bibliotheken hierin ook een taak?, is de vraag die Calis vrijwel meteen opwerpt. 'Is het geen taak van bibliotheken om dingen die minder vertrouwd zijn, zoals in ons geval boeken van Nederlandse auteurs, óók onder de aandacht te brengen? Ik denk van wel: bibliotheken hebben de culturele rol om literatuur uit het hele taalgebied bij elkaar te zetten en te promoten. Niet per se *alle* literatuur. De basis is en blijft kwaliteit. Wij vinden dat we Edward van de Vendel in onze collectie moeten hebben vanwege zijn kwaliteit. Maar naar mijn gevoel beweegt de Nederlandse markt voor jeugdboeken zich eerder richting genrefictie en populaire producten. Die zijn niet onmisbaar voor onze collectie. Dat kan dan betekenen dat we langzaam juist minder jeugdboeken van Nederlands auteurs opnemen in de collectie.' 'Nederlandse en Vlaamse bibliotheken hebben inderdaad een verschillende benadering', meent Wiersma. 'Wij zijn meer geneigd de klant te volgen. Als wij weten dat een boek niet wordt uitgeleend, wordt het ook niet ingekocht. Wij gaan niet zeggen: de klant moet het tóch hebben. Al streven we wel naar een veelzijdige collectie met diepgang, in ieder geval in de centrale bibliotheek.'

'Daar zit ook een verhaal onder', vult Peeters aan. 'We weten allemaal dat de budgetten voor de collectie afnemen, dat vestigingen sluiten, enzovoorts. Bibliotheken moeten daarom extra kritisch zijn bij de aanschaf: gaat het wel om materialen waar genoeg klanten behoefte aan hebben?'

'Nederlandse bibliotheken zijn marktgerichter', reageert Balcer. 'Maar ik deel de visie van Koen dat een bibliotheek – zeker een grote bibliotheek – een zekere volledigheid moet nastreven. Het taalgebied is al klein. Vergeleken met wat er internationaal uitkomt is de spoeling erg dun. Jullie hebben dan nog een groter pakket aan auteurs dan wij. Als *NRC Handelsblad* een top 35 van beste Nederlandstalige auteurs maakt, staan daar dertig Nederlanders en vijf Vlamingen in. Ik vind het dan een goed uitgangspunt om zo veel mogelijk van die auteurs bij elkaar te zetten en het publiek de kans te bieden met dat diverse aanbod in contact te komen. Ik zie in de onderzoeksrapporten van de Taalunie ook een oproep daartoe.'

Calis onderging een soortgelijk effect van het lezen van beide rapporten. 'Door de beperkte middelen moet een bibliotheek strengere keuzes maken bij het collectioneren, zoals Theo net zei, waarbij je geneigd kunt zijn culturele overwegingen minder van tel te

laten zijn. Rapporten als deze helpen je beseffen waar het onderscheidend vermogen van de bibliotheek in kan zitten. Wij kunnen – een stukje – corrigerend optreden door sommige waardevolle dingen die in de media niet of minder aan bod komen wél aandacht te geven. Bibliotheken volgen geen puur commerciële logica, wij volgen eerder een sociale logica waarbij we bepaalde maatschappelijke doelen willen bereiken of mee helpen ondersteunen. Sterker: bibliotheken kunnen zelfs helpen een markt creëren voor werken die minder commercieel zijn, maar wel maatschappelijk of cultureel waardevol zijn. Eenvoudig door die werken breed in te kopen voor de collectie.' 'Ho ho, het is niet dat wij dat helemaal niet doen', zo wil Wiersma voorkomen dat er een verkeerd beeld ontstaat. 'Een bibliotheek moet uit het hele taalgebied boeken aanbieden. Eens. Wij doen dat alleen in mindere mate dan jullie. Ik zie het dan ook niet als mijn *taak* om Vlaamse auteurs onder de aandacht te brengen. En ik denk evenmin dat als ik jullie benadering zou kiezen, de uitleencijfers minder onevenwichtig worden. De klanten willen specifiek Vlaamse boeken niet. Maar misschien zie je het anders, Theo. Jouw bibliotheek zit veel dichterbij de grens.'

'Ik vraag me af of er niet ook sprake is van een gebrek aan kennis', antwoordt Peeters. 'Men kent de auteurs niet. Men kent sommige woorden in hun boeken niet. Zelf ben ik zo eigenwijs dat als ik een woord niet ken, ik toch even de *Dikke Van Dale* erbij pak. Vaak heb ik dat niet nodig, ook als het een echt Vlaams woord is dat niemand in Nederland gebruikt. maar dat geldt niet voor iedereen. Misschien zou het wel de moeite zijn als meer Nederlanders die woorden leren kennen.' 'Waarom?' vraagt Wiersma. 'Omdat het mooie, gangbare Nederlandse woorden zijn.'

Hoe schaffen bibliotheken in Nederland hun collectie aan?

De aanschaf van een collectie begint bij het vergaren van informatie. Van welke boeken verschijnen, maar ook informatie over die boeken om te bepalen hoe relevant ze voor de collectie zijn. Voor Nederlandse bibliotheken is dan de eerste bron de aanschafinformatie van NBD/Biblion, de grootste leverancier van boeken aan bibliotheken. 'Wij volgen die niet uitsluitend, maar het is wel zeer bepalend', vat Wiersma het belang van de a.i.'tjes (aanschaf informatie) samen. 'Daarbuiten kijken we naar specifiek lokale uitgaven, naar actuele, populaire boeken die we eerder willen hebben dan NBD/Biblion aanbiedt, en naar uitgaven op het gebied van architectuur en stedenbouw – als plusbibliotheek is

dat ons zwaartepunt.’

Wijkt de totale aanschaf dan erg af van wat NBD/Biblion aanbiedt? ‘Daar is laatst onder plusbibliotheken onderzoek naar gedaan’, vervolgt Wiersma. ‘Het bleek dat deze groep bibliotheken toch weinig buiten NBD/Biblion koopt. Dan kun je zeggen: wat suf. Of: NBD/Biblion slaagt er goed in om een relevant deel van het aanbod aan te bieden. Ik ben geneigd dat laatste te geloven.’

Deze werkwijze roept automatisch de vraag op: van hoeveel en welke Vlaamse uitgeverijen biedt NBD/Biblion uitgaven aan? Peeters heeft eigenlijk geen idee. ‘Ik ga ieder jaar naar de Boekenbeurs in Vlaanderen en zie dan toch dingen liggen die me heel boeiend lijken, maar die niet via NBD/Biblion worden aangeboden. Ik kom ook weleens in de boekhandel in Vlaanderen. Daar heb ik hetzelfde gevoel. Eigenlijk zouden we boven tafel moeten krijgen wat we als Nederlandse bibliotheken missen door ons op NBD/Biblion te verlaten.’

‘Dat zou een aanzet kunnen zijn voor een vervolgonderzoek’, zegt Calis. ‘In samenwerking met Bibnet. De data zijn daar aanwezig.’

‘Ik weet niet of je dan echt iets mist’, reageert Wiersma op Peeters. ‘Ik hou me persoonlijk niet dagelijks met collectioneren bezig, maar ik heb van mijn medewerkers nog nooit het signaal gekregen: wat zitten ze daar bij NBD/Biblion te slapen, moet je zien wat voor titels uit Vlaanderen wij nu hebben gemist. Of neem vragen van klanten. Als die om een boek vragen, kopen wij dat bijna altijd in. Daar zit bijna nooit iets specifiek Vlaams tussen.’

Desalniettemin: hoe zou het zicht op Vlaamse uitgaven kunnen worden verbeterd? ‘Als meer Vlaamse bibliotheken zich aansluiten bij NBD/Biblion kan het voor de hele markt werken’, zegt Wiersma. ‘Maar ze hebben er maar een paar klanten.’

Peeters bevestigt dat: ‘Ik heb een aantal jaar in het bestuur van NBD/Biblion gezeten. Meermaals kwam die vraag aan de orde: moet het bedrijf meer doen in Vlaanderen? Maar die markt is heel moeilijk. Het lukt NBD/Biblion gewoon niet.’

Balcer vertelt daarop dat binnen Bibnet is gesproken over een centraal aankoopstelsel voor alle Vlaamse bibliotheken. De bibliotheekorganisaties willen daar niet aan, juist omdat NBD/Biblion niet genoeg inspeelt op hun wensen – al speelt wellicht ook de angst voor verlies aan werkgelegenheid mee, zoals Peeters onmiddellijk suggereert. Maar er zijn ook andere mogelijkheden voor Nederlandse bibliotheken dan wachten tot NBD/Biblion de Vlaamse markt heeft veroverd.

Balcer: ‘In Vlaanderen is een centrale catalogus waarin het boekenbezit van de grote bibliotheken staat vermeld. Binnenkort wordt de nationaliteit van de auteur als extra criterium in de beschrijvingen

toegevoegd. Nederlandse bibliotheken kunnen zo makkelijk volgen welke Vlaamse auteurs veel door Vlaamse bibliotheken worden aangeschaft en zo inzicht krijgen in wat bij ons populair is.’

Theek5 zou dat eigenlijk meteen op kleine schaal kunnen gaan doen, reageert Peeters. ‘Voor onze bibliotheek in Baarle-Hertog/Baarle-Nassau wordt voor het Vlaamse deel een stukje extra gecollectieerd. Het zou interessant zijn beter bij te houden wát dan wordt ingekocht om te zien wat onze andere bibliotheken misschien missen. Ik weet ook niet in hoeverre het feit dat wij dicht bij de grens zitten een rol speelt bij het collectiebeleid. Toen ik dat zelf vroeger deed – elf jaar heb ik gecollectieerd voor de centrale van Breda – speelde dat een rol. Maar nu? Daarvoor zit ik er als directeur eerlijk gezegd te ver vanaf.’

Hoe schaffen bibliotheken in Vlaanderen hun collectie aan?

In Vlaanderen gebruiken sommige bibliotheken de aanschafinformatie van NBD/Biblion. Maar, zoals al duidelijk was, lang niet allemaal. Brugge in ieder geval niet, zegt Calis. Zijn bibliotheek krijgt brochures van uitgeverijen, gaat af op voorselecties die boekhandels voor hen maken en volgt een aantal media. ‘Vroeger had je het blog De Papieren Man. Die maakte een verzameling van al het literaire nieuws. Toen dat blog is gestopt, gingen we zelf bewust een aantal Nederlandse media volgen, om te volgen wat in Nederland verschijnt en belangrijk is. Dat doen we via Pressreader of via een papieren abonnement. Het gaat in ieder geval om *NRC Handelsblad*, *Vrij Nederland* en *De Groene Amsterdammer*.’

Calis vervolgt: ‘Een collectioneur zit eigenlijk als een vis in zijn kom. Hij zwemt daarin rond, raakt vertrouwd met wat hij tegenkomt, en weet niet altijd goed wat daarbuiten gebeurt. Maar het is wel belangrijk regelmatig daarbuiten te kijken om te zien of je niets mist. Als je bijvoorbeeld alleen Medio volgt, die een aantal sprinters kastklaar aanbiedt, is dat heel beperkend. Door ook *NRC Handelsblad* en *De Groene Amsterdammer* te gaan volgen, leidt dat automatisch tot de aanschaf van boeken die je anders niet in de collectie zou hebben opgenomen. Je zorgt voor een spreiding die anders ontbreekt. En natuurlijk koop je dan niet alles. Je schaft aan in functie van je publiek. Een thriller met niveau. Of een uniek waargebeurd verhaal. Dat koop je in. Daarbij: Nederland is groter. Er verschijnen bij jullie dingen die ik echt als een verrijking van onze collectie beschouw, omdat het iets is wat in Vlaanderen niet bestaat.’

Maar, merkt Peeters op: ‘Het is heel veel werk om alle kranten zelf door te ploegen. Is het niet efficiënter om

voor het Nederlandse deel NBD/Biblion te volgen? Dan heb je dat in één keer compleet.'

Wiersma vult aan: 'Hoeveel verschillende boeken verschijnen er jaarlijks in Nederland? 20.000? 30.000? Dat kan een bibliotheek onmogelijk een voor een zelf bekijken.'

Inderdaad, reageert Calis. 'Ik heb de steekproef van Nederlandse boeken bekeken voor het onderzoek van *Begrensd literair verkeer*. Er staan een aantal titels op de lijst die ik niet ken. Wellicht omdat die bij andere uitgeverijen zijn verschenen. Grote uitgeverijen kunnen wij wel opvolgen, op wat kleinere doen hebben we minder zicht.'

Balcer vertelt bij het collectioneren te vertrekken vanuit collectieprofielen en auteurslijsten. 'Wij schrijven nauwkeurig uit welke bronnen we volgen, wat de boven- en ondergrens is van hoeveel we aanschaffen. Voor specifieke auteurs die wij belangrijk vinden – uit het hele taalgebied! – hebben we vastgelegd dat we het volledige werk willen aanbieden. Dat doen we ook om onderscheidend te zijn ten opzichte van de boekhandel. Als het publiek daar de bestsellers en de nieuwste boeken koopt, kan het bij ons terecht voor eerder werk van dezelfde schrijver, dat vaak niet meer leverbaar is. Wij kopen daarom zelfs weleens bij een tweedehandsboekhandel om de collectie maar compleet te krijgen. De aanschafinformatie van NBD/Biblion – die wij wel krijgen – is dan te beperkend om ons op te oriënteren. Zeker voor niches als poëzie of de uitgaven in eigen beheer. Een bibliotheek moet zich zo breed mogelijk oriënteren om een zo divers mogelijke collectie te kunnen aanbieden. En ja, dat vraagt een serieuze inspanning van de collectioneurs: zo veel kanalen te moeten volgen.'

Peeters plaatst ook bij dit verhaal een kanttekening. 'Zo'n beleid is alleen mogelijk voor grote bibliotheken. Ik denk dat, in Nederland, een bibliotheek als Amsterdam ook nog alles van Vestdijk in huis heeft staan.'

Balcer geeft toe: 'Ook in Vlaanderen hebben kleine bibliotheken een veel sterkere nadruk op actueel werk. Bij hen wordt ontzettend veel ook weer afgevoerd. Maar je moet er als sector wel over nadenken: waar is het volledige werk van een auteur nog beschikbaar? Vlaanderen heeft dertien regio-steden, waar Hasselt er één van is. Het zou mooi zijn als deze regiosteden allemaal het volledige aanbod hebben. Ik merk wel, nu wij een jaar of tien het collectiebeleid voeren dat ik net beschreef, dat we veel aanvragen van kleinere bibliotheken uit heel Vlaanderen krijgen voor specifieke onderdelen van onze collectie. Zo bewijst onze collectie zeker en vast zijn waarde voor de hele sector – en dus niet alleen voor onze eigen bibliotheek.'

Calis zegt: 'Iemand die collectioneert voor een filiaal,

denkt ook niet in termen van: hoe zorg ik met mijn budget voor een zo breed, evenwichtig en divers mogelijk aanbod? Die denkt andersom: dit is mijn budget en wat kan ik daarvoor kopen? Dat zal vooral courant aanbod zijn, met hier en daar een literair verantwoorde titel ertussen. Het Noord-Nederlandse aanbod schiet er dan vaker bij in, juist omdat het minder bekend is.'

In hoeverre is de nationaliteit van de auteur een expliciet criterium bij het collectioneren?

Wiersma is helder. 'Als in de aanschafinformatie iets staat als: bevat veel Vlaamse uitdrukkingen, dan is dat een *showstopper*. Wordt het boek niet gekocht.' Maar die stelling moet niet ongenueanceerd worden opgevat. Want een auteur als Griet op de Beeck hanteert een erg Vlaams idioom en is toch populair en dus voorradig in Almere. 'Het hangt dus ook af van wat er in kranten om een boek heen gebeurt. Is duidelijk dat een boek literair van belang is, dan wordt het wel ingekocht. Ook omdat het boek in dit voorbeeld voor een doelgroep is die makkelijker over Vlaams taalgebruik heen stapt.'

Ook zijn er veel Vlaamse auteurs populair geworden in Nederland. Een stuk meer dan twintig jaar geleden zelfs, denkt Wiersma: van Tom Lanoye, Dimitri Verhulst en Annelies Verbeke tot Stefan Hertmans en David Van Reybrouck. Vlaamse literatuur is zeker niet meer synoniem met Herman Brusselmans – iets wat Calis vroeger ergerde, merkt hij terzijde op: niet omdat hij iets tegen Brusselmans heeft, maar omdat de reducerende beeldvorming van de media als zou de Vlaamse literatuur uit niemand meer bestaan dan Brusselmans, zo nadelig werkt voor de inkoop van Vlaamse schrijvers door Nederlandse bibliothecarissen.

Wiersma vervolgt: 'De auteurs van eerste en tweede garnituur worden hoe dan ook ingekocht. Het probleem speelt bij alle auteurs die daaronder zitten.' Strenger is de bibliotheek in Almere voor kinderboeken. 'Dan zijn Vlaamse uitdrukkingen veel eerder een probleem. Een woord als *nonkel* – dat kent een Nederlands kind niet, dat struikelt daarover. Daardoor worden deze boeken nauwelijks gelezen en kopen wij ze ook niet in.'

Peeters beaamt dit verhaal. 'Er zit een vooroordeel in, maar het gebeurt: de aanduiding 'Vlaams taalgebruik' stoot af. Ik ben afgelopen zomer betrokken geraakt bij de promotie van een in eigen beheer uitgegeven boek van een Vlaamse schrijfster. Dat is aangeboden aan NBD/Biblion. Hun recensent maakte géén vermelding van de Vlaamse woorden die wel degelijk in het boek staan, waarna bibliotheken 107 exemplaren kochten.'

Ik weet niet precies of dat veel is voor een dergelijk boek, maar als het Vlaamse taalgebruik was vermeld, waren het zeker minder exemplaren geweest.' Calis en Balcer verbazen zich over deze Nederlandse houding. 'In het rapport stond ook al dat de Vlaamse jeugdliteratuur zo slecht vertegenwoordigd is in Nederlandse bibliotheken', zegt Balcer. 'In dit genre staan onze schrijvers juist in een heel hoog aanzien. Ze worden veel vertaald, krijgen internationale prijzen, zijn succesvol. Andersom maken wij in Vlaanderen helemaal geen probleem van een woord als *oom*. Iedere kleuter groeit bij ons nog steeds op met een schrijver als Annie M.G. Schmidt, ook al eten haar personages pindakaas – wat níemand bij ons eet. Wij hebben een grotere openheid om anderen te verstaan.'

Zou dat misschien kunnen omdat het Algemeen Beschaafd Nederlands, waarin Nederlandse boeken zijn geschreven, voor Vlamingen een toegankelijker taal is dan, andersom, de Vlaamse taalvariant voor Nederlanders? Dat vraagt Wiersma zich af. 'Het is misschien een gevaarlijke verklaring. Plaats het daarom in breder perspectief. Ik vind het ook niet fijn om een boek vol Friese uitdrukkingen te lezen. Of een boek dat in het Afrikaans is geschreven, hoewel ik die taal best kan begrijpen. Dat vind je alleen prettig als je specifiek bent geïnteresseerd in Friesland of Zuid-Afrika. Misschien moeten Vlaamse schrijvers zich er bewuster van zijn dat als ze voor het hele taalgebied willen schrijven, ze Vlaamse uitdrukkingen moeten mijden.'

En, vult Peeters aan, je ziet ook dat Nederlandse series op de Vlaamse televisie worden ondertiteld. Zo open voor het Nederlands zoals gesproken in het Noorden is men dan ook niet. Daarbij verliest het ABN in Vlaanderen terrein.

Calis erkent dat laatste. 'Ik ben opgevoed met het ABN. Dat gebeurt nu niet meer, dat men thuis die taal spreekt. Toch denk ik er nooit over na of een boek uit Noord- of Zuid-Nederland komt. Joost de Vries? Dat is een goede, belangrijke schrijver, die wij in huis moeten hebben. Zijn achtergrond doet er niet toe. Hetzelfde geldt voor Edward van de Vendel die ik al noemde. Het maakt niet of hij *nonkel* of *oom* schrijft. Het verschil tussen Nederland en Vlaanderen speelt pas een rol bij het onderwerp van een boek. Er kunnen inhoudelijke of culturele redenen zijn waarom wij een boek niet in de collectie opnemen. Dan gaat het boek over een onderwerp waar wij geen affiniteit mee hebben. Dat geldt vooral voor non-fictie. Ik hoef geen tien boeken over het Nederlandse koningshuis. Eentje volstaat.' Naast taalkundig, vult Calis aan, groeien Vlaanderen en Nederland trouwens ook cultureel uit elkaar. 'De tijd dat wij op zondagavond naar Nederlandse sterren als Willem Ruis en Mies Bouwman keken, is voorbij. Alleen *De Wereld Draait Door* is nog een vrij algemeen

bekend programma bij ons.' Daardoor worden boeken over typische Nederlandse verschijnselen ook steeds vreemder, wil hij maar zeggen.

In hoeverre volgen bibliothecarissen het nieuws om lacunes van over de grens te vullen?

Nederland en Vlaanderen groeien uit elkaar. Ook die conclusie wordt ondersteund door eerdere rapporten van de Taalunie, zoals *Begrensd literair grensverkeer*. Media schrijven meer over auteurs van eigen bodem. Leermethodes literatuur richten zich hoofdzakelijk op auteurs van eigen bodem. Leesbevorderingsacties maken meer gebruik van auteurs van eigen bodem. Enzovoorts.

Toch herkent, er expliciet naar gevraagd, geen van de hier aanwezige bibliothecarissen deze tendens. Wiersma: 'Ik zei al eerder: er zijn nogal wat Vlaamse auteurs doorgebroken in Nederland, volgens mij zijn er beduidend meer populair dan twintig jaar geleden. Kijk ook naar het Boekenweekgeschenk: de laatste jaren hebben Lanoye en Verhulst dat mogen schrijven. Misschien is dat een doelbewust beleid geweest, maar dan nog: Nederlanders kijken daar niet raar van op.' Calis vult aan: 'Ik had bij deze uitkomsten van het rapport ook in de kantlijn genoteerd: is dat zo? Goed, er is een steekproef genomen, maar de uitkomsten daarvan sluiten niet honderd procent aan bij wat ik aanvoel.'

Eerder dan een terugtrekken op de eigen cultuur is er sprake van een economische crisis die boekhandel en bibliotheek dwingt te bezuinigen. 'Er gaan boekhandels failliet, er sluiten bibliotheken', zegt Wiersma. 'Daardoor verschaalt het aanbod en juist auteurs van de andere kant van de grens dreigen, omdat ze minder bekend zijn, eerder buiten de boot te vallen. Maar misschien kan het verschalende aanbod op de wat langere termijn het effect hebben dat we – omdat we uit minder titels kunnen kiezen – meer uitgaan van één taalgebied waaruit we selecteren.'

Balcer beaamt dat. 'In Vlaanderen hebben onafhankelijke boekhandels het erg moeilijk. De enige grote boekhandel is Standaard Boekhandel. Die hebben echt een verschaald aanbod, vind ik – in de winkel; online natuurlijk niet. Als je hun winkelassortiment dan als basis neemt voor het beeld van de mate waarin Nederlandse auteurs aanwezig zijn, kan de indruk ontstaan dat men zich terugtrekt op de eigen cultuur. Voor bibliotheken, zeker de grote, geldt dat absoluut niet.'

Is er desalniettemin aanleiding om bewuster media van over de grens te volgen om mogelijke lacunes te vullen? Als een auteur als Lara Taveirne de Vlaamse Debuutprijs wint, kopen de bibliotheken van Almere

en Oosterhout en omgeving die in? 'Dat weet ik niet,' zegt Wiersma. 'Als er vraag uit het publiek naar komt, dan zeker. Verder hangt het er eerder af of de NRC daarover schrijft dan een Vlaamse krant. Het gaat getrapt, wij volgen niet rechtstreeks wat in Vlaanderen bijvoorbeeld *De Standaard* over zo'n prijs schrijft.'

'Andersom hebben wij Saskia Stehouwer ingekocht toen zij met *Wachtkamers* de C. Buddingh'-prijs won voor beste poëziedebuut van het jaar,' zegt Calis. 'Dat soort belangrijke Nederlandse prijzen volgen wij wel. Of neem een boek als *Lelystad* van Joris van Casteren. Dat gaat over Flevoland, het leven in de polder – het onderwerp is typisch Nederlands en dus reden om het niet in te kopen. Maar omdat het op de shortlist van de AKO Literatuurprijs heeft gestaan, hebben we het toch in huis.'

'Eigenlijk zou daar ook een instrument voor bibliotheken voor moeten komen,' werpt Balcer op. 'Nu volgt iedere bibliotheek voor zich een aantal nieuwsmedia die soms melden of iemand prijs krijgt en soms niet. Als die gegevens centraal werden verzameld en doorgegeven, wist iedere bibliotheek dat.'

Heeft het überhaupt wel zin om de media te volgen? vraagt Peeters zich af. 'Het is voor auteurs sowieso verschrikkelijk moeilijk geworden om in de media aandacht te krijgen voor hun werk. Het is enorm dringen op de markt.'

Wat doen bibliotheken met hun collectie boeken geschreven door auteurs uit het andere deel van het taalgebied?

Alles wat een bibliotheek aandacht geeft, krijgt meer aandacht van leden en bezoekers. Zo simpel is het eigenlijk, legt Balcer uit. 'Wij maken onze eigen top 10, om de commerciële top 10 te nuanceren. De boeken op die lijst presenteren wij frontaal, brengen we onder de aandacht via onze site, enzovoorts. Dat prikkelt mensen om ernaar te kijken. En dan pakken ze de boeken ook op en nemen ze die mee.'

Een mooier voorbeeld is de campagne 'Verborgene parels' van Vlaamse bibliotheken, vervolgt ze. 'Bibliotheekmedewerkers hebben zelf een selectie uit het literaire aanbod gemaakt. Het publiek kan dan stemmen welk boek het beste is. We hebben een speciale presentatie gemaakt. Daar lagen enorm veel boeken, maar in één week tijd was alles weg. Zo'n actie kun je uiteraard ook doen voor de Nederlandse literatuur. Mocht de Taalunie een campagne maken waarin iedere drie maanden vijf Nederlandse auteurs in de kijker worden gezet, dan zou ik daar onmiddellijk ja op zeggen.'

Wiersma vindt dat ver gaan. 'Wij hebben in Almere

een heel veelzijdig aanbod. Geen compleet, maar wel een veelzijdig aanbod. Ook veel minder gevraagde of minder bekende titels hebben wij in huis. Maar wij gaan niet zover daar ook campagne voor te voeren. Wij blijven neutraal. In de Nederlandse cultuur past paternalisme en verheffing steeds minder – anders dan wellicht in Vlaanderen. Zeggen: dit is goed, dat moet u lezen – dat kan in deze tijd niet meer. Al kan ik me er wel iets bij voorstellen dat de Taalunie geld beschikbaar stelt om in de bibliotheek iets te doen aan de zichtbaarheid van titels uit, in ons geval, Vlaanderen.'

'Het is niet dat wij aan verheffing doen,' zegt Calis ten eerste. 'Wij nemen als bibliotheek een gidsrol aan waarmee we beogen lezers te leren omgaan met de rijkdom van hun taalgebied en hen bewust te maken van de keuzes die ze hebben. Het gaat om onze leden zelfredzaam te maken, hen te *empoweren*.'

'Een bibliothecaris kan niet, zoals sommige bevoegen boekhandelaren doen, een boek "maken". Wij kunnen niet zoals een boekhandel tientallen exemplaren op meerdere stapels leggen. Wij hebben er maar een beperkt aantal in huis, die bovendien circuleren en dus uitgeleend kunnen zijn,' zegt Calis die overigens wel vindt dat een bibliotheek met onder meer frontaal presenteren ook minder bekende boeken onder de aandacht kan en moet brengen.

Wordt de collectie van auteurs van over de grens wel ondersteund met evenementen? 'Zeker,' zegt Balcer. 'Wij volgen topauteurs, zeker als het prijswinnaars zijn. Wij hebben recent Stephan Enter, David Pefko en Herman Koch op bezoek gehad. Dat ondersteunen we door hun werk in de aandacht te zetten, informatie over hen te verspreiden, zowel op onze eigen site als via een aantal bladen die onze programmering volgen.' Voor Brugge geldt hetzelfde. 'Ik heb gekeken wie wij de laatste twee jaar te gast hadden: Niña Weijers, P.F. Thomése, Ernest van der Kwast, Abdelkader Benali, Joost de Vries, Oek de Jong. De helft van al onze gasten was Nederlands, meer dan ik van tevoren had ingeschat. Ook omdat een Nederlander uitnodigen complexer is dan een Vlaming die op hooguit honderd kilometer woont. Een Nederlander moet je ten minste een overnachting aanbieden. Een grote bibliotheek kan dat makkelijker doen dan een kleine: die zet daar budget voor opzij. Ik kan me daarom ook voorstellen dat het voor een bibliotheek ook makkelijker is dan een boekhandel, maar dat weet ik niet. Wij doen ook veel in samenwerking met een boekhandel in Brugge: De Reyghere.'

'Bij ons komen toch veel minder Vlamingen,' zegt Wiersma. 'Ik weet niet eens of we er weleens een op bezoek hebben gehad. Zijn Vlaamse auteurs gewoon via SSS te boeken? Ja? Dan moeten we dat toch vaker gaan doen. Er zitten genoeg belangrijke namen tussen. De kosten, zoals Koen schetst, hoeven geen

belemmering te zijn. Zó ver is Vlaanderen ook weer niet.'

'Wij hebben regelmatig Vlamingen te gast', zegt Peeters. 'Deels omdat we praktisch op de grens zitten, maar ook bewust. We hebben een traditie op dat gebied. We hebben ook ieder jaar de auteur van het Boekenweekgeschenk. Dit jaar was dat dus Dimitri Verhulst.'

Naast evenementen zou Balcer de Nederlandse literatuur bekender willen maken via de leeslijsten van scholen. 'Niet dat wij daar veel invloed op hebben. Maar de leeslijsten zijn wel een instrument om Nederlandse literatuur bekender te maken.'

Brugge probeert daar ook een rol in te spelen, reageert Calis meteen. 'Wij proberen de scholen ervan te overtuigen bij het samenstellen van leeslijsten met ons samen te werken. Wij merken dat als zij dat helemaal zelf doen, die lijsten vaak verouderd zijn. En als wij eenmaal invloed kunnen uitoefenen, kunnen we er ook voor zorgen dat er meer Nederlandstalige literatuur op komt.'

Maakt digitalisering boeken van auteurs van over de grens toegankelijker?

Het antwoord is wat Wiersma betreft: misschien.

'Door digitalisering wordt minder gelezen, en wie blijft lezen, zal dat meer digitaal doen. Dat zet de verdienmodellen van uitgevers én businessmodellen van bibliotheken onder druk. Dat kan ertoe leiden dat de markten meer naar elkaar toe kruipen. Misschien komt er dan meer uniformiteit in de manier waarop Nederlandse en Vlaamse bibliotheken inkopen, waardoor het makkelijker wordt elkaar te vinden.'

Een belangrijke vraag die eerst moet worden beantwoord, is ook: komt er een leenrecht voor e-boeken, waardoor bibliotheken e-boeken niet langer moeten inkopen, maar het recht krijgen die uit te lenen tegen een billijke vergoeding? 'In dat geval is het buitengewoon aantrekkelijk om een gezamenlijk Vlaams-Nederlands platform te maken.'

Dat zal ertoe leiden dat meer titels van over de grens beschikbaar zijn, haakt Balcer daarop in. 'Met gedrukte boeken is het altijd: wat heb je wel, wat heb je niet. Met een zo groot mogelijk platform speelt dat niet meer. En dan is het de uitdaging aan bibliotheken om, vanuit de database, etalages te maken en aanbod op zo'n manier te presenteren dat je je onderscheidt van wat boekhandels online doen. Wellicht is dit ook een onderwerp dat de Taalunie kan oppakken. Een grensoverschrijdend platform kan allerlei voor hen relevante doelen dienen. Het kan ook kostenbesparend zijn.'

Hoe kan het literaire grensverkeer worden verbeterd?

Gedurende het gesprek werden concrete suggesties gedaan om het literaire grensverkeer te optimaliseren. Hier zijn ze bijeengebracht. Daarbij een aantekening: de aanbevelingen worden niet noodzakelijkerwijs door alle deelnemers aan de gespreksgroepen gedeeld.

Aanbevelingen

1. Bibliotheken moeten zich meer bewust zijn van hun culturele rol en hun klanten daarom boeken blijven aanbieden van auteurs die minder bekend zijn.
2. Investeer in een bredere bekendheid van elkaars variant van het Nederlands, zodat boeken geschreven met Amsterdamse of West-Vlaamse woorden minder buitenlands ogen.
3. Vergroot het inzicht in de uitgeverijen van wie NBD/Biblion de titels selecteert voor haar aanbod aan bibliotheken. Zo weten Nederlandse bibliotheken beter of ze voldoende kennis hebben van wat in Vlaanderen verschijnt.
4. Vergroot ook het inzicht in de populariteit van auteurs in eigen land, zodat bibliotheken in het andere deel van het taalgebied aankoopbeslissingen mede kunnen nemen op basis van die uitleengegevens.
5. Stimuleer bibliotheken om zich zo breed mogelijk te oriënteren – juist voor uitgaven van over de grens.
6. Vermeld anderzijds in de aanschafinformatie van NBD/Biblion niet de nationaliteit van de auteur om te voorkomen dat vooroordelen een rol spelen.
7. Maak een gezamenlijke Nederlands-Vlaamse nieuwsbron met voor bibliotheken relevant nieuws.
8. Zet een campagne op om ‘verborgen parels’ uit het andere deel van het taalgebied onder de aandacht te brengen van bibliotheekbezoekers.
9. Geef bibliotheken een rol bij het samenstellen van leeslijsten van scholen, zodat leerlingen bijna vanzelf meer worden gewezen op literatuur van over de grens.
10. Als een leenrecht voor e-boeken wordt ingevoerd, moet er een gezamenlijk Nederlands-Vlaams digitaal uitleenplatform komen.

Colofon

Het literaire grensverkeer in de praktijk

Boekverkopers, organisatoren van literaire manifestaties, uitgevers en bibliothecarissen over Nederlandse schrijvers in Vlaanderen en Vlaamse schrijvers in Nederland

Maarten Dessing

Concept & ontwerp

Room for ID's

© 2016 Nederlandse Taalunie

Niets uit deze uitgave mag worden vereenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

